T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Prof. Dr. Neylan Ziyalar

ŞAHSİ İLİŞKİ KURULMASINDA ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARI KAVRAMI: İSTANBUL İLİ ADLİ YARGI ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞAK YÜCEL GÜNAYDIN

İSTANBUL, 2023

Özet

Medeni Hukukta çocuk ile ilişkili olarak aile mahkemeleri tarafından verilen en önemli kararlardan biri ebeveyn ile çocuk arasında şahsi ilişki kurulması kararlarıdır. Bu kararlar çoğunlukla boşanma ve ayrılığa ilişkin davalarda ortaya çıkmakla beraber, ortak hayata ara verilmesi, anne ve babanın evli olmaması, anne veya babadan velayet hakkının kaldırılması veya velayetin değiştirilmesi, çocuğun kanun gereği anne ve babadan alınarak bir aile yanına veya kuruma yerleştirilmesi durumlarında da gündeme gelmektedir. Gerek Türk Hukuku gerekse uluslararası yasal düzenlemelerde çocuk ile şahsi ilişki kurmak hem ebeveynlere hem de çocuğa tanınan bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Bu hususta verilen mahkeme kararları ise çocuğun ruh ve beden sağlığını, güvenliğini, geleceğini ve tüm hayatını doğrudan ilgilendirdiği için, bu kararlarda hakimlerin gözönüne alması gereken en üstün ilke çocuğun yüksek yararı ilkesidir.

Bu tez çalışması, adli sosyal bilimlerin başlıca uygulama alanlarından biri olan çocukla şahsi ilişki kurulması kararlarında çocuğun yüksek yararı kavramı ile ilgili olarak, bu davalarda karar veren hakimlerin; bu davalar ve bu ilke çocuk psikolojisiyle doğrudan ilişkili olduğundan, hakimin kararına yardımcı olacak adliye uzmanlarının; ve bu davalarda savunma yapan avukatların kişisel görüş ve mesleki deneyimlerini öğrenmeyi hedeflemiştir. Araştırmaya İstanbul ili adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde halen görev yapan veya daha önce görev yapmış olan 10 hakim, İstanbul aile mahkemelerinde halen görev yapan veya daha önce görev yapmış olan 10 uzman ve İstanbul aile mahkemelerinde halen dosya takip eden veya daha önce dosya takip etmiş olan İstanbul Barosu'na kayıtlı 10 avukat olmak üzere toplam 30 çalışan yetişkin katılmıştır. Araştırma katılımcılarla yaklaşık 30 dakika süren derinlemesine mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler katılımcılar ile

derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanmıştır.

Anahtar Sözcükler: çocukla şahsi ilişki, çocuğun yüksek yararı, boşanma

Abstract

In Civil Law, one of the most important decisions made by the family courts in relation to the child is the decision to establish a personal relationship between the parent and the child. Although these decisions mostly arise in cases related to divorce and separation, they also come to the fore in cases where the joint life is interrupted, the parents are not married, the right of custody from the mother or father is abolished or the custody is changed, the child is taken from the mother and father as required by law and placed in a family or institution. In both Turkish Law and international legal regulations, establishing a personal relationship with the child emerges as a right granted to both parents and children. Since the court decisions on this matter directly concern the mental and physical health, safety, future and whole life of the child, the highest principle that the judges should consider in these decisions is the principle of the best interest of the child.

With regard to the concept of the best interests of the child in the decisions of establishing a personal relationship with the child, which is one of the main application areas of forensic social sciences, this thesis study aims to learn the personal opinions and professional experiences of the judges who decide in these cases; of the court experts who will help the judge's decision, since these cases and this principle are directly related to child psychology; and of the lawyers who defend in these cases. A total of 30 working adults including 10 judges who are still working or have worked in the family courts around the judicial jurisdiction of Istanbul, 10 experts who are still working or have worked in the family courts in Istanbul and 10 lawyers registered with the Istanbul Bar Association who are still following or have followed files in Istanbul family courts, participated in this research. The research was carried out with the in-

depth interview method, which lasted about 30 minutes with the participants. In the research, data were collected by conducting in-depth interviews with the participants, asking questions during these interviews, recording the answers of the participants with a voice recorder and also taking notes in writing during the interview.

Keywords: personal relationship with the child, best interests of the child, divorce

Önsöz

Tez çalışmamın başından itibaren desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, hem derslerinde hem tez sürecimde engin bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı bulduğum, akademik desteğinin yanısıra psikolojik anlamda ihtiyacım olduğu çok kilit anlarda da bilgi ve tecrübesinden yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Neylan Ziyalar'a,

Katıldığım dersleri aracılığıyla, çocukluğuma doğru önemli bir yolculuğa çıkmamı ve kendi çocuklarımla ilişkilerime dair büyük bir farkındalık kazanmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Erdinç Öztürk'e,

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü'nün tüm değerli hocaları ve idari çalışanlarına,

Tez çalışmama katılarak değerli görüşlerini paylaşan ve çalışmama büyük katkı sağlayan aile mahkemesi hakimleri, adliye uzmanları ve avukatlara,

Hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmam boyunca da olağanüstü sabır göstererek bana destek olan, çocuklarımda aklım kalmayarak ders çalışmamı sağlayan, maddi manevi her zaman yanımda olduğunu hissettiğim sevgili annem Dr. Zuhal Özen Manoğlu, babam Prof. Dr. Tayfun Yücel ve aile üyelerim Prof. Dr. Oya Yücel ve Önder Manoğlu'na,

Hem hayatımda hem çalışmalarımda her zaman maddi ve manevi desteğini hissettiğim, bu tez sürecinde de büyük bir anlayışla yanımda olan sevgili eşim ve meslektaşım Av. Onur Günaydın'a,

Ve sadece varoldukları için, varlıkları ile yoluma ışık tuttukları için, ilham kaynaklarım çocuklarım Ekin Günaydın ve Güney Günaydın'a

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İçindekiler

Özet.....i

Abstract.....iii

Önsöz.....v

İçindekiler.....vii

Tablolar Listesi.....ix

Kısaltmalar.....xi

1. Giriş ve Amaç.....1

2. Genel Bilgiler.....3

2.1. Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı.....3

2.1.1. Kavram ve Tarihçe.....3

2.1.2. Milletlerarası Sözleşmelerde Durum.....6

2.1.3. Türk Hukukunda Durum.....9

2.2. Çocukla Şahsi İlişki Kurulması.....12

2.2.1. Türk Hukukunda Velayet Kavramı.....12

2.2.2. Türk Hukukunda Çocukla Şahsi İlişki Kurulması.....16

2.3. Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararının Gözetilmesi.....20

2.3.1. Karşılaştırmalı Hukuktaki Uygulamalar.....21

2.3.2. Türk Hukukundaki Uygulamalar.....24

3. Gereç ve Yöntem.....26

3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi.....28

3.2. Çalışmada Kullanılan Materyaller.....31

3.3. Verilerin İmha Yöntemi.....32

4. Bulgular.....34

5. Tartışma.....72

6. Sonuç ve Öneriler.....82

7. Kaynaklar.....85

8. Ekler.....94

8.1. Ek 1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Hakimler).....94

8.2. Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Avukatlar).....97

8.3. Ek 3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Adliye Uzmanları).....100

8.4. Ek 4: Sosyo-Demografik Soru Formu.....103

8.5. Ek 5: Hakimlere Sorulan Araştırma Soruları.....104

8.6. Ek 6: Avukatlara Sorulan Araştırma Soruları.....105

8.7. Ek 7: Adliye Uzmanlarına Sorulan Araştırma Soruları.....106

8.8. Ek 8: Bulgular Özet Tablosu……..…107

8.8. Ek 9: Etik Kurul Onayı.....111

9. Özgeçmiş.....113

Tablolar Listesi

Tablo I: Sosyo-Demografik Bulgular…….34

Tablo II: Çocukla Şahsi İlişki Kurarken Hakimlerce Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler……...35

Tablo III: Çocukla Şahsi İlişki Kurarken Hakimlerce Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler……..39

Tablo IV: Hakimlere Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler…….41

Tablo V: Hakimlerin Çocuğun Görüşüne Başvurması……43

Tablo VI: Hakimlere Göre Çocuğun Görüşü ile Ebeveynin Talebinin Çatışması…...45

Tablo VII: Hakimlerin Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurması…….46

Tablo VIII: Hakimlerin Uzman Raporları Hakkında Görüşleri…….47

Tablo IX: Hakimlerin Avukatların Savunmaları Hakkında Görüşleri……48

Tablo X: Hakimlerin Sistem Eleştirileri…….49

Tablo XI: Çocukla Şahsi İlişki Hakkında Görüş Verirken Uzmanlarca Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler……..51

Tablo XII: Çocukla Şahsi İlişki Hakkında Görüş Verirken Uzmanlarca Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler…….52

Tablo XIII: Uzmanlara Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler……54

Tablo XIV: Uzmanların Çocuğun Görüşüne Başvurması……..55

Tablo XV: Uzmanlara Göre Çocuğun Görüşü ile Ebeveynin Talebinin Çatışması…56

Tablo XVI: Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurulması……57

Tablo XVII: Uzmanların Aile Mahkemesi Kararları Hakkında Görüşleri……..58

Tablo XVIII: Uzmanların Avukatların Savunmaları Hakkında Görüşleri…….59

Tablo XIX: Uzmanların Sistem Eleştirileri……60

Tablo XX: Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasına İlişkin Savunma Yaparken Avukatlarca Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler……..61

Tablo XXI: Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasına İlişkin Savunma Yaparken Avukatlarca Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler…….62

Tablo XXII: Avukatlara Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler…….64

Tablo XXIII: Savunmada Çocuğun Yüksek Yararının Dikkate Alınması…….65

Tablo XXIV: Avukatların Çocuğun Görüşüne Başvurması……...66

Tablo XXV: Avukatların Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurması……..67

Tablo XXVI: Avukatların Uzman Raporları Hakkında Görüşleri……..68

Tablo XXVII: Avukatların Aile Mahkemesi Kararları Hakkında Görüşleri……..69

Tablo XXVIII: Avukatların Sistem Eleştirileri……..71

Kısaltmalar

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BM : Birleşmiş Milletler

ÇKK : 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

E. : Esas

f. : Fıkra

HGK : Hukuk Genel Kurulu

İİK : İcra ve İflas Kanunu

K. : Karar

md. : Madde

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TMK : 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

1. Giriş ve Amaç

Medeni Hukukta çocuk ile ilişkili olarak aile mahkemeleri tarafından verilen en önemli kararlardan biri ebeveyn ile çocuk arasında şahsi ilişki kurulması kararlarıdır. Bu kararlar çoğunlukla boşanma ve ayrılığa ilişkin davalarda ortaya çıkmakla beraber, ortak hayata ara verilmesi, ana ve babanın evli olmaması, ana veya babadan velayet hakkının kaldırılması veya velayetin değiştirilmesi, çocuğun kanun gereği ana ve babadan alınarak bir aile yanına veya kuruma yerleştirilmesi durumlarında da gündeme gelmektedir (Yılmaz, 2015). Başta 2709 sayılı 1982 T.C. Anayasası ("*T.C. Anayasası*") md. 41/f. 3, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ("*TMK*") md. 182 ve md. 323-325, ayrıca Türkiye'nin 1995 yılında taraf olduğu 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ("*BM Çocuk Hakları Sözleşmesi*") md. 9/f. 3 ve md. 10/f. 2 ile 2011 yılında taraf olduğu 2003 tarihli Avrupa Konseyi Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi ("*Avrupa Sözleşmesi*") md. 4/f. 1 olmak üzere, yasal düzenlemelerde çocuk ile şahsi ilişki kurmak hem ana ve babaya hem de çocuğa tanınan bir hak olarak belirtilmektedir (Erlüle, 2018; Yılmaz, 2015). Bu hususta verilen mahkeme kararları ise çocuğun ruh ve beden sağlığını, güvenliğini, geleceğini ve tüm hayatını doğrudan ilgilendirdiği için, bu kararlarda hakimlerin gözönüne alması gereken en üstün ilke çocuğun yüksek yararı ilkesidir (Dural, Öğüz ve Gümüş, 2021).

Çocuğun yüksek yararı ilkesi gerek uluslararası düzenlemeler gerekse iç hukukumuzun ilgili hükümleri gereğince çocuğun anayasası olarak nitelendirilmektedir (Yücel, 2018). Bununla beraber yasal düzenlemelerde çocuğun yüksek yararı ilkesinin kesin ve ayrıntılı bir tanımına yer verilmediği görülmekte, çocuğun yüksek yararını değerlendirme kriterlerinin somut olayın şartlarına göre değiştiği ifade edilmektedir (Sinanoğlu, 2020). Burada aile mahkemesi hakimi takdir yetkisine sahip olup, TMK madde 4 gereğince gerek yasalara ve bilimsel görüşlere, gerekse kişisel görüşlerine göre karar verecektir (Sinanoğlu, 2020).

Araştırmalar, çocuğun ebeveyni ile kurduğu kişisel ilişkinin şartları ve birlikte geçirdiği zamanın ebeveyn ile ilişkisi bakımından belirleyici faktör olduğunu vurgulamaktadır (Bastaits ve Pasteels, 2019). Bu sebeptendir ki ebeveyn ile çocuk arasında, çocuğun yüksek yararını koruyarak şahsi ilişki tesis edilmesinde hakimin, hakimin görüş alacağı adliye uzmanlarının ve ayrıca savunmada avukatların rolü üstün önemdedir (Carbone, 2014).

Bu tez çalışması, adli sosyal bilimlerin başlıca uygulama alanlarından biri olan çocukla şahsi ilişki kurulması kararlarında çocuğun yüksek yararı kavramı ile ilgili olarak, bu davalarda karar veren hakimlerin; bu davalar ve bu ilke çocuk psikolojisiyle doğrudan ilişkili olduğundan, hakimin kararına yardımcı olacak adliye uzmanlarının; ve bu davalarda savunma yapan avukatların kişisel görüş ve mesleki deneyimlerini öğrenmeyi hedeflemektedir.

Çalışmanın amacı, aile mahkemesi yargılamalarında görev yapan bu üç meslek grubunun, çocukla şahsi ilişki kurulması davalarında çocuğun yüksek yararı kavramını nasıl algıladıkları ve bu ilkenin ışığında bu davalarda nasıl görev yaptıklarını araştırmak, karşılaştırma yapmak ve uygulamaya yardımcı olacak öneriler geliştirmektir.

2. Genel Bilgiler

2.1. Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı

Çocuğun yüksek yararı, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere çocuk haklarına ve genel olarak insan haklarına ilişkin tüm milletlerarası düzenlemelerde ve modern hukuk sistemlerinde yer alan, çocuğun haklarına ve korunmasına ilişkin en temel ilkedir. Bir insanın çocukluk dönemi olarak kabul edilen 0-18 yaş dönemi onun büyüdüğü, yetiştiği, geliştiği, yetişkin olmaya hazırlandığı, hayat tecrübesinin olmadığı ve yavaş yavaş oluşmaya başladığı, dolayısıyla da en hassas ve en kırılgan olduğu dönem olarak kabul edildiğinden, çocuğun yüksek yararı da çocuğa ilişkin "*birincil*", "*öncelikli*" ilke olarak korunmaktadır (Kaboğlu, 2018; Özdemir ve Ruhi, 2022).

2.1.1. Kavram ve tarihçe

Çocuğa ilişkin temel ilke olmakla birlikte milletlerarası sözleşmelerde de ulusal kanunlarda da bu ilkenin tanımının yapılmadığı görülmektedir. Doktrinde ise çocuğun yüksek yararı kavramının kesin net çizgilerle sınırlarının çizilip tanımlanmasından yine kaçınılmış, ancak bu kavramın nasıl yorumlanması gerektiği ve kavramın içeriği üzerinde yoğun olarak durulmuştur (Doğan, 2021; Kelly, 1997). Kavramın net bir şekilde tanımlanmamış olması, doktrinde iki sebeple haklı bulunmaktadır. Birincisi; çocuğun yüksek yararı çocuğun yaşı, aile hayatı, ev ortamı, yaşadığı ve eğitim aldığı çevre, ebeveynlerinin fiziksel ve ruhsal koşulları gibi çocuğun hayatına ilişkin çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir ve bu nedenle tam bir tanımının yapılması mümkün olamamaktadır. Ayrıca çocuk psikolojisiyle doğrudan alakalı olan bu kavramın değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında hukuk bilgisinin tek başına yetmeyeceği, farklı uzmanlıkların da gerekeceği kabul edilmektedir. İkincisi; çocuğun yüksek yararı belirlenirken çeşitli faktörlere göre, yani somut olayın şartlarına göre hakim takdir yetkisini kullanarak karar vermek durumundadır ve kavramın kanunlarda net olarak

tanımlanmaması hakimlere takdir yetkilerini daha geniş kullanma imkanı sağlamaktadır (Doğan, 2021).

Doktrinde kavram olarak çocuğun yüksek yararı tanımlanmaya çalışılırken, özellikle içeriğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Çeşitli tanımlar dikkate alındığında, çocuğun yüksek yararı en geniş anlamda; çocuğa ilişkin herhangi bir karar alırken çocuğun içinde bulunduğu şartlar değerlendirilerek maddi ve manevi bütünlüğünün dikkate alınması, çocuğun zayıf durumunun göz önüne alınarak ihtiyaç duyduğu korumanın kendisine sağlanması, eğer karar verme hakkı kendisinde olsaydı ortalama zekaya sahip bir yetişkinin yöneleceği en makul seçeneğin belirlenmesi olarak kabul edilmektedir (Oktay Özdemir, 2021; Topuz, 2021).

Çocuk haklarının ve çocuğun yüksek yararı kavramının tarihsel gelişimi incelendiğinde; aslında her çağda ve toplumda çocuk kavramı ile ilgilenildiği, fakat eski dönemlerde günümüzde kabul edildiği şekilde "*çocuk hakkı*" ve "*çocuğun menfaati*" kavramlarının oluşmadığı belirtilmektedir. Öyle ki, Orta Çağ ve öncesi dönemde çocukluğa dair bir belirti, bir sembol bile bulunamadığı kabul edilmektedir. Doktrinde çok çarpıcı bir şekilde, bu eski çağlarda çocuk figürü resimlerinin minyatür birer yetişkin olarak çizildiği ifade edilmektedir (Doğan, 2021). İşte çocuk hakları, çocuğun üzerinde egemenlik hakkına sahip olunduğunun kabul edildiği, özellikle kız çocuklarının işe yaramadığı düşüncesiyle doğar doğmaz öldürüldüğü korkunç karanlık dönemlerden; çocuğun bir çocuk birey olarak hak sahibi olduğu, kişilik kazandığı, saygı duyulduğu dönemlere gelinen bir tarihsel gelişime sahiptir (Serozan, 2017).

Ortaçağda çocukluk döneminin özellikleri itibariyle yetişkinlik döneminden ayrı görülmediği, çocuğun yetişkinden farkı konusunda bir bilinç, bir hassasiyet göstergesi bulunmadığı ifade edilmektedir. Doktrinde bunun çocuğa sevgi ve şefkat duyguları beslenmediği anlamına gelmediği, fakat çocuğun ayrı ve hassas düşünülmesi gereken bir

kişiliği olduğunun da idrak edilemediği belirtilmektedir. Psikotarih bilim dalının öncülerinden Lloyd deMause, eski çağlarda yaşamış ebeveynlerde genel olarak çocuklarına karşı bir sevgi eksikliği olmadığını, daha ziyade çocuğu bağımsız bir birey ve hak sahibi olarak göremediklerini, çocuğu kendilerinden bağımsız bir birey olarak görecek duygusal olgunluğa erişememiş olduklarını vurgulamaktadır (Eekelaar, 1986). Çocuk ailesinin menfaatleri için çalışması gereken, büyüyene kadar da yetişkin olduğunda da ailesinin sahip olduğu malları veya toprağı korumakla yükümlü bir birey olarak görülürken, yavaş yavaş aslında babanın çocuğunu desteklemesi, eğitimini sağlaması gibi bir yükümlülüğü olduğunu gösteren ilk hukuki belgeler 16. yüzyılda görülmektedir. Tabii ki bu dönemde hukuki düzenlemelerde yine öncelikle babanın çocuğa "sahip olduğu" fikrinin kabulü devam etmekte, çocuğun gördüğü zararın dolaylı olarak babasını ve ailesini de etkilediği düşüncesinden yola çıkılmaktaydı (Eekelaar, 1986).

Günümüzde kabul ettiğimiz anlamda çocuk hakları farkındalığı ve çocuğun yüksek yararı kavramı, gerek Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, gerek Anglo-Amerikan hukuk sisteminde, babanın çocuk üzerinde mutlak hakimiyet sahibi, çocuğun ise babanın mali hakları arasında yer aldığı düşüncesinden vazgeçilmesi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Çocuğun aslında ailesinin ve genel olarak toplumun korunması için korunduğu bir tarihsel süreçten, çocuğun ayrı ve bağımsız bir birey olarak haklarının ve menfaatlerinin korunduğu, bununla çelişen diğer tüm hak ve menfaatler karşısında da öncelikli olarak dikkate alındığı bir döneme geçilmiştir (Algan, 2021; Eekelaar, 1986). Nihayetinde günümüz modern hukuk sistemlerinde ve uluslararası sözleşmelerde en genel tanımıyla çocuğun yüksek yararı, doğrudan veya dolaylı olarak çocuğu ilgilendiren bütün kararlarda çocuk için yararlı olacak sonucu düşünmeyi, çocuğun menfaatleri ile çelişkiye düşen her türlü başka menfaat söz konusu olduğunda ise çocuğun menfaatini ön plana almayı gerektiren bir kavram olarak kabul görmektedir (Yücel, 2013).

2.1.2. Milletlerarası sözleşmelerde durum

Milletlerarası hukuk kapsamında, çocuğun özel bir ilgi ve koruma ihtiyacında olan bir insan olduğu anlayışı ilk kez 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan, Türkiye'nin de 1928 yılında imzaladığı Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde kabul edilmiştir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra çocukların daha özenli korunmasına yönelik ihtiyaçtan doğan bu bildiri, çocuk haklarını uluslararası düzeye taşıyan ilk hukuki belge olmaktadır. Birleşmiş Milletler'in kurulmasını takiben BM Genel Kurulu tarafından hazırlanan 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirisi'nde de aynı anlayış kabul edilmiştir (İnan, 1968). 1959 tarihli BM Çocuk Hakları Bildirisi'nin 2. maddesinde çocuğun özel bir korumadan yararlanması gerektiği vurgulanarak, yapılan her türlü hukuki düzenlemede çocuğun çıkarlarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Böylece çocuğun yüksek yararı kavramının ilk sinyalleri, "*çocuğun çıkarları*" ifadesi ile 1959 tarihli BM Bildirisi'nde verilmiş olmaktadır. Bu bildiriler ile çocuğun hakları ve menfaati bir prensip olarak ilk defa uluslararası hukuki metinlerde beyan edilmiş olmaktadır (Belgin Güneş, 2022).

AİHS sözleşme metninde çocuğun çıkarları veya yararından açıkça bahsetmemekle beraber, AİHM 08.03.1982 tarihli *Hendriks v. the Netherlands* kararında çocuğun menfaatlerinin öncelikli olarak dikkate alınması anlayışını kabul etmek suretiyle, bu kavramı bir üst seviyeye çıkarmıştır ("European Court of Human Rights", t.y.). Anılan kararda AİHM, çocuğun menfaati ile ebeveynlerin menfaatinin birbiriyle çelişmesi halinde, bu çelişen menfaatlerden birine üstünlük tanınarak sorunun çözülebildiği durumlarda, çocuğun menfaatine üstünlük verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. AİHM çocuğun yüksek yararı ilkesini ve bu ilkenin öncelikli uygulanması prensibini içtihatları yolu ile benimsemiş bulunmakta, aile hayatına ilişkin uyuşmazlıklarda bu ilkeyi istikrarlı bir şekilde uygulamaya devam etmektedir (Algan, 2021).

Çocuğun yüksek yararı kavramını temel ilke olarak kabul eden ve çocuk haklarına uluslararası bir kanun gücü kazandıran hukuki belge ise, Türkiye'nin de 1995 yılında taraf olduğu 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir (Kaboğlu, 2018). Hukuka uygun şekilde erken erginlik halleri hariç olmak üzere 0-18 yaş arası her insanın çocuk olduğu vurgusuyla başlayan Sözleşme, 3. maddesinde çocuğun menfaatinin üstün tutulmasını ilke olarak koymakta; alınan her karar ve yapılan her faaliyette çocuğun yüksek yararının korunması için de hem ebeveynlere, vasilere veya çocuğun olası diğer hukuki temsilcilerine, hem de Sözleşme'ye taraf devletlere sorumluluk yüklemektedir. Böylece Sözleşme'nin devamı maddelerinde ve diğer hukuki belgelerde korunan çocuk hakları açısından çocuğun yüksek menfaati birincil öncelikli ilke olarak düzenlenmektedir (Özdemir ve Ruhi, 2022). Sözleşme ayrıca, çocuğun yüksek yararı ile içiçe geçmiş olan "*çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşünün alınması*", diğer bir deyişle "*çocuğun dinlenilme hakkı*"nı 12. maddesi ile güvence altına almaktadır (Yılmaz, 2015).

Çocuğun yüksek yararı kavramını uluslararası alanda güvence altına alan diğer bir hukuki belge de 1996 tarihli Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'dir. Türkiye'nin 2001 yılında taraf olduğu bu Sözleşme'nin 3. ve 6. maddeleri yine çocuğun yüksek yararına kavram olarak vurgu yaparken, bir taraftan da yeterli idrak gücüne sahip çocukların kendileriyle ilgili konularda karar verilmeden önce dinlenilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece çocuğun yüksek yararı ve dinlenilme hakkını tekrar güvence altına alan 1996 tarihli Avrupa Sözleşmesi bir de çocuğun görüşlerinin kendi yüksek yararı ile çelişmemesi gerektiği, böyle bir çelişki olmadığı sürece çocuğun görüşünün üstün tutulması gerektiğini belirterek çocuğun yüksek yararının sağlanması kriterlerini tam anlamıyla ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Sözleşme 8. maddesi ile, Sözleşme'ye taraf devletlerin ilgili tüm adli birimlerine, çocuğun yararı için gerekirse re'sen hareket etme yetkisi vermektedir (Alkan, 2019; Belgin Güneş, 2022).

Türkiye'nin 2011 yılında taraf olduğu 2003 tarihli Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi ise yine çocuğun yüksek yararına vurgu yaparak çocukla kişisel ilişki kurulması ilkelerini ifade etmektedir ("Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Komisyonu", 2022). Sözleşme'ye göre kişisel ilişki hem ebeveynler hem çocuk için bir hak olmakla beraber, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği durumlarda kısıtlanabilmekte veya tamamen kaldırılabilmektedir. Çocuğun üçüncü kişilerle kuracağı kişisel ilişki de ancak çocuğun yüksek yararına uygun olduğu sürece kabul edilmektedir (Alkan, 2019).

Türkiye'nin 2016 yılında taraf olduğu 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi de çocuğun yüksek yararı bakımından bahsedilmesi gereken uluslararası düzenlemelerden biridir. Bu Sözleşme yabancılık unsuru taşıyan aile uyuşmazlıklarında velayet sorumluluğu ve çocukların korunması ile ilgili konularda uygulanacak hukuk, yetkili mahkeme ve yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi üzerine düzenlemeler yapmakla beraber, çocuğun yüksek yararına ilişkin genel ilkeler bakımından önem arz etmektedir (Altıparmak, 2020; Ulusu Karataş, 2017). Önsöz bölümünde çocuğun yüksek yararının her zaman birincil ilke olarak dikkate alınacağını belirten Lahey Sözleşme, md. 1 (2)'de velayet sorumluluğu deyiminden ne anlaşılması gerektiğini açıklamaktadır. Türkçe kaynaklarda "*velayet sorumluluğu*" olarak belirtilmekte birlikte, aslında orijinal metinde "*parental responsibility*", yani "*ebeveyn sorumluluğu*" ifadesi kullanılmaktadır. Md. 1 (2)'ye göre buradaki sorumluluk, çocuğun şahsına ve malvarlığına ilişkin olarak anne-babanın veya vasi tayin edilmişse vasinin veya başkaca hukuki temsilcinin sorumluluklarını ifade etmektedir. Çocuğun şahsına yönelik sorumluluk ise çocuğun eğitimi, yetişmesi, gelişimine ilişkin çocuğun yararına kararlar alma ve uygulama sorumluluğudur (Ulusu Karataş, 2017). Bu kapsamda bir ilki gerçekleştiren 1996 Lahey Sözleşmesi ebeveyn sorumluluğu terimini çocuğun yüksek yararı ilkesine paralel olarak geniş yorumlamaktadır. Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Lahey Konferansı'nın düzenlediği 1996 Lahey

Sözleşmesi'nin 25. yılı kongre bildirisinde ifade edildiği üzere; "ebeveyn sorumluluğu" kapsamında, çocuğun yetişmesi ve gelişiminden sadece velayet hakkı sahibi ebeveyn değil, velayet hakkı sahibi olmayan fakat çocukla şahsi ilişki kurma hakkına sahip olan ebeveyn de sorumludur. Böylece Lahey Sözleşmesi çocuğun yüksek yararı paralelinde çocuğa ilişkin sorumluluğu velayetin ötesine taşımakta ve geniş tutmakta; anne-babaların, boşanmış da olsalar, sadece anne ve baba oldukları için bu sorumluluğa sahip olduklarını ifade etmektedir ("HCCH", 2021).

2.1.3. Türk hukukunda durum

Türk hukukunda, gerek Anayasa ve ilgili kanunlarda, gerekse Anayasa madde 90 dolayısıyla kanun hükmünde kabul edilen uluslararası düzenlemeler dolayısıyla çocuğun yüksek yararı kavramının hukuken benimsendiği, aile hukukuna ilişkin yargı kararlarında da istikrarlı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Kanunlarda çocuğun yüksek yararının kavram olarak net tanımı yapılmamakla beraber, içeriğinin nasıl anlaşılması gerektiği ve çocuğa ilişkin düzenlemelerin bu kavram dikkate alınarak nasıl yapılacağı konusunda ayrıntılı düzenlemeler mevcuttur. Türk hukuk doktrininde de çocuğun yüksek yararı kavramı net bir tanımla daraltılmaması gereken bir kavram olarak görülmekte; çocuğun yüksek yararının çocuğun yaşı, kişisel ihtiyaçları, yaşadığı sosyal çevrenin ve ebeveynlerinin şartları, ebeveynlerinin fiziksel ve ruhsal durumları gibi her somut olaya göre değişen, bu nedenle de bu şartlara göre ve hakimin takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir kavram olduğu kabul edilmektedir (Erlüle, 2018).

Türk hukukunda T.C. 1982 Anayasası, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu dahil olmak üzere çok çeşitli kanunlarda çocuk haklarına ilişkin hükümler mevcuttur. Yani çocuk hakları tek bir kanunda toplanmamış, çeşitli kanunlarda ayrı ayrı düzenlemelere tabi tutulmuştur (Topuzoğlu, 2021).

Özel hukuk ve spesifik olarak aile hukuku uyuşmazlıklarında çocuğun yüksek yararı ilkesini koruyan düzenlemeler öncelikle T.C. 1982 Anayasası md. 41/f. 3'te görülmektedir. Anayasa'nın 41. maddesine 2010 yılında eklenen yeni 3. fıkra, her çocuğun korunma ve bakılma hakkına sahip olduğu vurgusuyla başlamakta, çocuğun yüksek yararına çocukla şahsi ilişki kurma ve sürdürme hakkına atıf yaparak değinmektedir. Her ne kadar Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler Anayasa md. 90 gereğince kanun hükmünde de olsa, bu sözleşmelerde çocuğun yüksek yararı kapsamının ayrıntılı düzenlendiği ve çocukla ilgili her karar ve uygulamada üstün yararının öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği düşünüldüğünde, Anayasa md. 41/f. 3 düzenlemesinin çok sınırlı olduğu doktrinde tartışılmıştır. Uluslararası sözleşmelerin varlığının yanısıra Anayasa'da da bu ilkenin çocuğa ilişkin tüm haklar bakımından düzenlenmesi ve korunması gerektiği ifade edilmiştir (Algan, 2021; Serozan, 2017).

Türk hukukunda özel hukukta görülen çocuğun yüksek yararı ile ilgili diğer temel düzenlemeler, aile hukuku alanında 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer almaktadır. TMK'da çocuklara ilişkin olarak anne ve babanın haklarını düzenleyen md. 182/f. 2, çocuğun anne-baba ve üçüncü kişiler ile kurduğu şahsi ilişkinin sınırlarını belirleyen md. 324/f. 3 ve md. 325, velayete ilişkin md. 337/f. 2, velayet hakkının kullanılmasına ilişkin md. 339/f. 1, çocukla ilgili olarak hakimin koruma önlemleri alma yetkisine ilişkin md. 346, anne veya babanın yeniden evlenmesi halinde gerekirse velayetin değiştirilmesi veya kaldırılmasına ilişkin md. 349'da düzenlenmektedir. Görüldüğü gibi TMK'da da Anayasa'da olduğu gibi çocuğun yüksek yararına genel bir ilke olarak değil, daha çok velayet, kişisel ilişki, anne-babanın hakları gibi TMK'nın aile uyuşmazlıklarına ilişkin kısmında atıf yapılmaktadır (Belgin Güneş, 2022).

Çocuğun yüksek yararı kavramının genel bir ilke olarak kabul edilmesi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda görmekteyiz. 3. maddesinde tıpkı BM Çocuk Hakları sözleşmesi'nde olduğu gibi 0-18 yaş arası her insanın çocuk olarak nitelendirildiğini belirten

ÇKK, farklı olarak bir de kanunen erken erginlik hallerinden biri nedeniyle ergin sayılan 0-18 yaş arası bireylerin de bu kanun kapsamında koruma altında olduğunu belirtmektedir. ÇKK kapsamında hem genel olarak korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara hem de suça sürüklenen çocuklara ilişkin koruma tedbirleri bulunmaktadır. ÇKK md. 4'te de çocuğun yüksek yararı, çocuğun yararının ve esenliğinin gözetilmesi ifadesi ile, bu kanunun uygulandığı her durumda uygulanacak genel ilkelerden biri olarak kabul edilmiştir (Doğan, 2021).

Türk hukukunda çocuğun yüksek yararı ilkesinin genel ifade yerine ayrı ayrı hukuki düzenlemelerde görülüyor olması, elbette ki bu ilkenin hukukun genelinde çocuk haklarına ilişkin temel ilke olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira çocuğun yüksek yararının çocuğa ilişkin tüm kanun ve uygulamalarda dikkate alınması gereği 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1996 tarihli Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 2003 tarihli Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi başta olmak üzere ilgili tüm uluslararası düzenlemeler ve AİHM kararlarında temel ilke olarak vurgulanmaktadır (Sinanoğlu, 2020). Türkiye bu sözleşmelere taraf olduğundan, T.C. Anayasası md. 90 gereğince bu sözleşmeler kanun hükmündedir ve hiçbir kanunumuz bu uluslararası düzenlemelere aykırı olamaz. Bu sözleşmeler ayrıca taraf devletlerin tüm yasama, yürütme ve yargı makamlarına çocuğun yüksek yararını ve haklarını koruyucu düzenlemeler yapma yükümlülüğü vermektedir. Sonuç olarak gerek Anayasa Mahkemesi gerek Yargıtay çocuk haklarına ilişkin kararlarında çocuğun yüksek yararı ilkesini istikrarlı bir şekilde uygulamaktadır (Alkan, 2019; Kaboğlu, 2018).

Türk medeni hukukunda şimdiye kadar çocuğun yüksek yararına aykırı bulunduğu için en çok eleştirilen düzenleme, çocuk teslimi ve çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili mahkeme kararlarının icrası uygulamaları olmakta idi (Topuzoğlu, 2021). Bu konuda hem 24.11.2021 tarihinde yapılan yeni bir kanun düzenlemesi ile, hem de 04.08.2022 tarihinde yürürlüğe giren "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının

Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik" ile çocuğun yüksek yararı adına önemli bir adım atılmıştır. Şahsi ilişki ile ilgili olarak çocuk teslimine dair bu yeni hukuki düzenleme aşağıda 2.3.2'de incelenmektedir.

2.2. Çocukla Şahsi İlişki Kurulması

Türk Medeni Hukukunda çocukla şahsi ilişki kurulması, aşağıda 2.2.2'de açıklandığı üzere çeşitli nedenlerle ebeveyn ile çocuk arasında ve bazı hallerde de üçüncü kişiler ile çocuk arasında gerçekleşebilmektedir. Ancak uygulamada en sık görülen şekli, boşanma davalarında hükmedilen boşanma kararları sonucunda velayet hakkına sahip olmayan ebeveyn ile çocuk arasında kurulan şahsi ilişkidir. Görüldüğü üzere çocukla şahsi ilişki velayet ile doğrudan bağlantılı bir konudur. Bu nedenle şahsi ilişkiden bahsetmeden önce velayet kavramına genel hatlarıyla değinmek gerekir.

2.2.1. Türk hukukunda velayet kavramı

Velayet, çocuk ile anne ve babası arasındaki ilişkiyi düzenleyen, dolayısıyla da aile ile ilgili, aile ile içiçe bir kavram olarak, TMK'nın Aile Hukuku'na ilişkin İkinci Kitap'ında md. 335 ile 351 arasında düzenlenmektedir (Çetiner, 2017). TMK md. 335 henüz ergin olmamış bir çocuğun anne ve babasının velayeti altında olduğunu belirtmektedir. Ancak kanunda velayetin net bir tanımı yapılmamaktadır. Bununla birlikte TMK velayetin şartlarını, uygulama alanını, kapsamını detaylı bir şekilde düzenlemekte; ayrıca bu düzenlemeler ile BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin velayeti içeren hükümleri ile uyum göstermektedir (Tekin, 2021).

Doktrinde velayet genel olarak; çocuğun şahıs varlığının korunması, sağlığının korunması, bakımının ve güvenliğinin sağlanması, malvarlığının yönetilmesi ve temsil edilmesi için çocuğun anne ve babasına tanınmış olan hak ve yükümlülüklerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Çatalbaş, 2021; Güneş, 2020).

TMK md. 335'e göre velayet hakkının kapsadığı kişiler öncelikle ergin olmayan çocuklardır. "*Ergin olmayan çocuk*" deyiminin anlamı düşünüldüğünde, TMK md. 11 ve 12'de belirtilen ergin olma ve erken erginlik hallerinin kapsamı dışında kalan çocuklar anlaşılmaktadır. Bu durumda:

- ergin olma yaşı olan 18 yaşına ulaşmamış çocuklar;
- mahkeme kararıyla ergin olmamış çocuklar; ve
- evlenme ile ergin olmamış çocuklar, anne-babasının velayeti altındadır (Kılıçoğlu, 2022).

TMK md. 335'te bu konuda belirtilen istisna, hakkında kısıtlama kararı verilen ergin kişilere ilişkindir. Şöyle ki; ergin olmuş bir kişi hakkında, TMK md. 405-408 arasında düzenlenen akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşam tarzı, hayatının kötü yönetimi, 1 yıl veya daha uzun süreli hapis cezası alma veya hastalık sebeplerinden biri nedeniyle yetkili mahkeme tarafından kısıtlanma kararı verilirse, hakim başka bir kişinin vasi olarak atanmasını gerek görmediği takdirde, kısıtlanan kişi anne ve babasının velayeti altına girer (Dural, Öğüz ve Gümüş, 2021).

TMK md. 335 ergin olmayan çocuğun ve istisna olarak da kısıtlanan ergin kişinin anne ve babasının velayeti altında olacağını belirterek, velayet hakkının sadece anne ve babaya tanındığını ifade etmektedir. Dolayısıyla velayet hakkı çocuk ile anne ve babası arasındaki soybağı ilişkisi sonucu oluşmakta, anne-baba olmanın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Çatalbaş, 2021). Kural olarak, anne ve baba dışında hiç kimse velayet hakkına sahip olamaz. Velayetin anne ve babaya ait olmasının bir istisnası olarak evlat edinenin velayet hakkı gösterilmektedir. Şöyle ki; TMK md. 282/f. 3 gereğince, evlat edinme sonucu evlat edinen ile evlat edinilen arasında soybağı ilişkisi kurulmuş olur; ve yine TMK md. 314 uyarınca

anne ve babaya ait olan tüm haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçer. Dolayısıyla velayet hakkı da kanun gereği evlat edinene geçmiş olur (Serozan, 2017; Yücel, 2018).

Velayet hakkının kullanılması bakımından kanunda ayrıca belirtilmemekle beraber, doktrinde anne ve babanın bu hakkı kullanabilmek için TMK'da belirtilen tam ehliyetli olma şartlarını gerçekleştirmiş olmaları gerektiği ifade edilmektedir; yani anne ve baba ayrı ayrı ayırt etme gücüne sahip olmalı, ergin olmalı ve kısıtlı olmamalıdır (Yücel, 2018).

Velayet hakkı bir çocuğun anne ve babasına tanınmış bir haktır, fakat hakkın kullanılmasının anne ve babanın hukuki birliktelik haline göre değiştiği görülmektedir. TMK md. 336'ya göre anne ile baba evli ise, evlilik devam ettiği sürece velayet hakkını birlikte kullanırlar. Velayet hakkının evli anne-baba tarafından birlikte kullanılması, evlilik birliğinin temel unsurları arasında sayılmaktadır (Özer Taşkın, 2020). Velayet hakkını birlikte kullanan anne ve baba bu hakka bireysel ve birbirlerinden bağımsız olarak sahiptirler. Anne-baba kural olarak evliliğin devamı süresince bu hakka birlikte sahiptirler; ancak TMK md. 336/f. 2 gereğince, evlilik devam ederken mahkeme kararıyla ortak hayata son verilmesi veya ayrılık hali durumlarında velayet hakkı mahkemece eşlerden birine verilir. Yine TMK md. 336/f. 3 gereğince anne veya babadan birinin vefatı halinde velayet hakkı sağ kalan eşe, boşanma halinde ise mahkemenin karar verdiği eşe ait olmaktadır (Birinci Uzun, 2016; Dural, Öğüz ve Gümüş, 2021). TMK 336/f. 3 boşanma halinde mahkemenin velayeti eşlerden birine vereceği hükmünü içerse de, doktrinde ve aile mahkemesi uygulamalarında, tarafların boşanmadan sonra da velayet hakkını birlikte kullanmayı talep etmesi ve hakimin de bunu uygun görmesi halinde, velayeti anne ve babaya ortak olarak verebileceği kabul edilmektedir. (Erdem, 2018; Kurt, 2018). "*Ortak velayet*" adını verdiğimiz bu müessesenin, TMK md. 336/f. 3 hükmü dolayısıyla kanuna ve Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığı oldukça tartışılmış, doktrinde ve mahkeme uygulamalarında uzun süre kamu düzenine aykırı bulunmuş, nihayetinde Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından konu çözüme kavuşturulmuştur. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 20.02.2017

tarihli kararında (E. 2016/15771, K. 2017/1737) ortak velayetin Türk kamu düzenine aykırı olmadığına, Türk toplumunun temel yapısı ve temel çıkarlarını ihlal etmediğine, dolayısıyla mahkemenin ortak velayete hükmedebileceğine karar vermiştir (Erdem, 2018). Burada TMK'daki ifade hakimin boşanma halinde velayeti taraflardan birine vereceği şeklinde olsa da, aksine bir durumu kanunun yasaklamadığı kabul edilmiş, ortak velayetin somut olayın şartlarına göre çocuğun yüksek yararına daha uygun olabileceği belirtilmiş ve ortak velayet konusunda çocuğun yüksek yararı lehine bir uygulama benimsenmiş bulunmaktadır (Erlüle, 2021; Güneş, 2020).

Velayet hakkının hukuki niteliği incelendiğinde, velayetin öncelikle bir "*hak*" olduğundan sözedilmekte, çocuğun şahıs varlığı ve malvarlığı yönetimi üzerinde anne ve babanın sahip olduğu hakların bütünü olarak görülmektedir. Öyle ki TMK md. 339'da belirtildiği gibi, anne ve baba velayet hakkı kapsamında çocuğunu aslında kendi sahip olduğu değerler yönünde yetiştirmek, çocuğunun alacağı eğitime karar vermek, çocuğunun bakımı ve hayat düzeni hakkında kararlar alabilmek, çocuğunun ismine karar vermek gibi çocuğun hayatıyla ilgili temel konularda karar alma hak ve yetkisine sahip bulunmaktadır (Kılıçoğlu, 2022). Ancak yine TMK md. 339, anne ve babanın bu hakkı sınırsızca kullanamayacağını belirterek, bu konudaki en önemli sınır olarak çocuğun menfaatine değinmektedir. Anne ve babanın hakları ile çocuğun üstün yararı paralelinde çocuğu koruma ve çocuğun bakımını sağlama "*yükümlülükleri*" adeta içiçe geçmektedir ve TMK md. 339'da da bu kural vurgulanmaktadır (Serozan, 2017). Bu nedenle velayet hakkı hukuken, anne ve babaya çocuğun şahsı ve malvarlığına ilişkin verilen hakların ve yükümlülüklerin tamamını kapsayan bir "*yüküm-hak*" olarak nitelendirilmektedir (Kurt, 2018). Böylece velayet medeni hukukta çift yönlü bir hak olarak tanımlanmakta olup; çocuk üzerinde hakimiyet kurma amacına değil, çocuğun yüksek yararının gözetilmesine hizmet eden, anne-babaya haklar tanırken aynı zamanda çocuğu korumak için yükümlülükler yükleyen ve bu sebeple hakkın kullanımı kanun

tarafından kurallara bağlanmış olan bir yüküm-haktır (Özer Taşkın, 2020; Tekin, 2021). Velayet hakkının bu niteliği Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından da vurgulanmış bulunmaktadır. Yargıtay HGK 06.03.2013 tarihli kararında (E. 2012/2-794, K. 2013/310), velayetin anne ve babanın hak, ödev, yetki ve yükümlülüklerini içerdiğini; anne ve babanın öncelikli görevinin çocuğun yüksek yararı paralelinde kararlar almak, çocuğu iyi, dürüst, ahlaklı bir birey olarak yetiştirmek, bu kapsamda çocuğa doğru birer model olmak, çocuğu korumak, eğitmek ve geleceğini güvence altına almak olduğunu açıkça ifade etmektedir (Çatalbaş, 2021).

Velayet hakkı hukuken şahsa sıkı sıkıya bağlı bir mutlak hak olarak kabul edilmektedir. Bu özelliğinden dolayı anne-babanın bu hakkı başkasına devretmesi veya bu haktan feragat etmesi mümkün değildir. Evlat edinme halinde velayet hakkının geçişi hak devri ile değil kanun gereği olmaktadır; bu nedenle devir yasağına istisna oluşturmamaktadır. Velayet hakkı bu şekilde şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olmakla beraber hiçbir suretle anne veya babanın kendi yararına değil, çocuğun yararına kullanılacak bir haktır. Çocuğun üstün yararı paralelinde kullanılması velayet hakkının en temel özelliği ve gereğidir (Birinci Uzun, 2016).

2.2.2. Türk hukukunda çocukla şahsi ilişki kurulması

Medeni hukukta boşanma ve ayrılığa ilişkin davalarda veya ortak hayata ara verilmesi, anne ve babanın evli olmaması, anne veya babadan velayet hakkının kaldırılması veya velayetin değiştirilmesi, çocuğun kanun gereği anne ve babadan alınarak bir aile yanına veya kuruma yerleştirilmesi durumlarında, yani velayet kavramının ortaya çıktığı her durumda, velayet hakkına sahip olmayan anne veya babanın çocukla şahsi ilişki kurma hakkı da ortaya çıkar (Sinanoğlu, 2020). Hukukumuzda çocukla şahsi ilişki kurma hakkı ve hakkın kullanılmasına ilişkin esaslar öncelikle T.C. Anayasası ve TMK tarafından düzenlenerek güvence altına alınmaktadır. Diğer taraftan T.C. Anayasası md. 90 gereğince anayasal usule uygun bir şekilde

yürürlüğe konulmuş olan uluslararası sözleşmeler hukukumuzda kanun hükmünde olduğundan; Türkiye'nin 1995 yılında taraf olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile 2011 yılında taraf olduğu Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi çocukla şahsi ilişki kurma hakkını kanunlarımızla aynı hukuki seviyede düzenlemekte ve korumaktadır (Aksoy Dursun, 2021; Algan, 2021).

TMK'da çocukla şahsi ilişki kurulması kavramının net bir tanımı yapılmamaktadır. Ancak Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nde çocukla şahsi ilişki açıkça tanımlanmıştır. Avrupa Sözleşmesi md. 2/f. 1/a'ya göre şahsi ilişki, çocuğun sürekli bir düzende birlikte yaşamadığı anne veya babasıyla, ve ayrıca çocuğun yüksek yararına uygun olduğu sürece aile bağı bulunan üçüncü kişiler ile belirli süreler dahilinde görüşmesi veya birlikte kalması, iletişim kurması ve aralarında yaptıkları bilgi paylaşımını ifade etmektedir (Yücel, 2018).

Hem bu tanımdan hem de TMK md. 323 düzenlemesinden anlaşıldığı üzere, çocukla şahsi ilişki kurma hakkı öncelikle anne ve babaya aittir. Velayet hakkı sahibi olan ebeveyn için şahsi ilişki kurma zaten velayetin kapsamında yer almakta olduğundan ayrıca konu edilmemektedir. Ancak velayet hakkına sahip olmayan ebeveyn açısından çocukla şahsi ilişki kurulması, kanun ve uluslararası sözleşmeler tarafından ayrı ve bağımsız bir hak olarak tanınmakta ve korunmaktadır (Ertuğrul, 2022). Velayet hakkı sahibi olmayan anne veya babaya tanınması dışında, çocuğun yüksek yararına uygun olduğu sürece, şahsi ilişki kurma hakkı aile bağı olan üçüncü kişilere de tanınabilir. TMK md. 325 bu durumu olağanüstü hallerin varlığı halinde hakimin takdirine bırakmakta ve yine sınırı çocuğun yüksek yararı ile çizmektedir. Doktrinde olağanüstü haller olarak, hukuki veya fiili çeşitli nedenlerden veya ailevi ilişkilerden dolayı, özellikle büyükanne, büyükbaba, kardeş, amca, teyze gibi kan hısımlarının çocukla görüşememesi halleri kabul edilmektedir. Şahsi ilişki kurulacak üçüncü kişiler de yine bu kan hısımları olmaktadır (Özdemir ve Ruhi, 2022).

T.C. Anayasası'nın ailenin korunmasına ve çocuk haklarına ilişkin ilkeleri belirlediği 41. maddesi, aileyi toplumun temeli olarak belirledikten sonra, 3. fıkrasında her çocuğun kendi yüksek yararına aykırı olmadığı sürece anne ve babasıyla şahsi ilişki kurma, bu ilişkiyi doğrudan kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir (Algan, 2021). Anayasa tarafından güvence altına alındığı üzere şahsi ilişki kurmak anne ve baba için olduğu kadar çocuk için de bir haktır ve hem Devlet hem anne ve babalar çocuğun bu hakkını gereği gibi kullanabilmesini sağlamak yükümlülüğü altındadır. Dolayısıyla, tıpkı velayet hakkında olduğu gibi, çocukla şahsi ilişki kurma hakkı da hem çift yönlü bir hak, hem de içinde anne-babanın yükümlülüklerini de barındıran bir yüküm-haktır (Aksoy Dursun, 2021; Erlüle, 2018).

Çocukla şahsi ilişki kurma hakkının hem ebeveyn hem de çocuk için bir hak olma niteliği Yargıtay HGK tarafından da benimsenmiştir. Yargıtay HGK 20.03.2013 tarihli kararında (E. 2012/2-799, K. 2013/389), şahsi ilişkinin hak sahibi ebeveyn ile çocuğa birbirlerinin hayatında yer alma, birbirleriyle düzenli iletişim ve paylaşım halinde olma yetkisi veren bir hak olduğunu vurgulayarak ve Avrupa Sözleşmesi md. 4/f. 1'e atıf yaparak, bu hakkın çift yönlü olma niteliğini ifade etmektedir (Erlüle, 2018). Yine aynı Yargıtay HGK kararından aslında devletin de mahkemeleri aracılığıyla bu hakkın layıkıyla yerine getirilmesini sağlama ve gerektiğinde taraflara yardımcı olma sorumluluğu olduğundan bahsedilmekte ve mahkemenin şahsi ilişki gün ve saatlerini düzenlerken hem velayet hakkı sahibinin çocukla kaliteli zaman geçirme hakkını, hem şahsi ilişki kuracak ebeveynin çocukla sağlıklı görüşme, paylaşımda bulunma ve yine kaliteli zaman geçirme hakkını, hem de çocuğun hayat düzenini aksatmadan her iki ebeveyniyle de sağlıklı ilişki kurma hakkını düşünerek ona göre görüşme planını belirlemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kararda ayrıca bu konuda en temel kriterin çocuğun üstün yararı ilkesi olduğu özellikle ifade edilmekte; şahsi ilişkiye ilişkin en önemli sınırın çocuğun üstün yararı olduğu, her türlü düzenlemeye, hatta şahsi ilişkinin kurulmasına

da çocuğun yararına uygun olduğu sürece izin verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Alkan, 2019; Erlüle, 2018).

Çocukla şahsi ilişki kurmaya ilişkin olarak ebeveynlere düşen en önemli yükümlülük TMK md. 324'te belirtildiği gibi bu ilişkinin sağlıklı şekilde, yani çocuğun eğitimine, yetişmesine, huzuruna zarar vermeyecek biçimde yürümesini sağlamaktır. Bu yükümlülük hem velayet hakkı sahibinde, diğer ebeveynin kurduğu şahsi ilişkiyi zedeleyici hareket yapmama şeklinde bulunur; hem de şahsi ilişkiyi kuran ebeveyn bunu gereği gibi yapma, çocuğun düzenini mutluluğunu bozmadan hareket etme yükümlülüğü altındadır (Alkan, 2019). Özellikle boşanmalarda ebeveynler arasında kızgınlık, hatta intikam alma duygusu oluşabilmekte ve bu amaçla velayet hakkı sahibinin şahsi ilişkiye engel olma veya ilişki şartlarını zorlaştırma suretiyle çocuğu kullanma fiilleri görülebilmektedir. Bu husus hukukumuzda velayetin değiştirilmesine kadar giden birtakım yaptırımlara her zaman tabi idi, ancak TMK'ya 2021 yılında eklenen yeni düzenleme bu yaptırımı daha da netleştirmiştir. TMK'ya md. 182/f. 2 ve md. 324/f. 3 ile eklenen düzenlemeye göre velayet hakkı sahini ebeveyn, çocuğun diğer ebeveynle olan şahsi ilişkisini engelleyici veya zorlaştırıcı hareketlerde bulunduğu takdirde, çocuğun yüksek yararına uygun olduğu sürece velayet değiştirilebilir, yani şahsi ilişkisi engellenen diğer ebeveyne geçebilir (Taşatan, 2022). Bu hükmün şöyle de bir önemi vardır; hükümde aile mahkemesi hakimlerine de bu hususu daha şahsi ilişkiyi ilk kurma kararında taraflara bildirmeleri, tarafları bu konuda uyarmaları gerektiği belirtilmektedir. Yani artık hakimlerin duruşma sırasında tarafları, şahsi ilişkinin gerekleri ve çocuğun yüksek yararı kavramları hakkında bilgilendirmeleri hukukumuzda yer almaktadır. Ancak mahkemenin yapacağı ihtar, hükmün uygulanması için mutlak şart değildir; yani mahkemenin ihtarı olmasa da taraflar bu yükümlülüğe uymak zorunda olup aksi halde velayetin değiştirilmesi yaptırımı ile karşılaşabilirler (Taşatan, 2022).

Uluslararası sözleşmeler ve Türk hukuku dikkate alındığında görülmektedir ki çocukla şahsi ilişki kurulmasında, şartlarının belirlenmesinde en önemli kriter çocuğun yüksek yararına uygunluk kriteridir. Yapılan tüm düzenlemelerin somut olayın şartları, ebeveynlerin içinde bulundukları koşullar, çocuğun hayat düzeni dikkate alınarak ve bu amaçla çocuğa uygun şekilde esnek düşünerek yapılması, aile mahkemesi kararlarında da buna dikkat edilmesi çok önemlidir (Aksoy Dursun, 2021). Hatta standart görüşme şablonları yerine, ebeveyn ile çocuğun görüşmesi, birlikte kalması yanısıra günümüz teknolojisi ile rahatlıkla yapılabilecek alternatif dijital iletişim yöntemlerinin de şahsi ilişki düzenlemesi içine dahil edilmesi, çocuğun yüksek yararı paralelinde artık bir ihtiyaç halini almış bulunmaktadır (Durmuş ve Ziyalar, 2021).

Şahsi ilişkinin somut olayın ve tarafların şartlarına uygun düzenlenmesi gereğine ilişkin olarak 07.05.2015 tarihli Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararı dikkat çekicidir ("T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası", t.y.). 2013/9047 başvuru numaralı kararda mahkeme, haftasonu çalışan baba ile kurulan şahsi ilişkinin babanın iş günlerinde düzenlenmesi, görüşme günleri belirlenirken babanın mesai saatlerinin dikkate alınmamış olması sonucunda babanın, T.C. Anayasası'nın 20. maddesi ile korunan aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (Ertuğrul, 2022). Yüksek mahkeme kararları ve hukuki düzenlemeler ışığında görülmektedir ki, çocukla şahsi ilişki düzenlemelerinin temel kriteri, çocuğun yüksek yararına uygunluktur.

2.3. Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararının Gözetilmesi

Çocuğun yüksek yararı kavramı çocuğa ilişkin her türlü karar ve uygulamada dikkate alınması gereken bir ilke olmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde ise çocukla şahsi ilişki kurulmasında çocuğun yüksek yararının gözetilmesi için karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda yapılan uygulamalara değinilecektir.

2.3.1. Karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar

Genel olarak çocuk haklarına ilişkin bahsettiğimiz tüm uluslararası sözleşmeler ışığında, karşılaştırmalı hukukta kanunlarda çeşitli revizyonlar yapıldığı, çocuğa ilişkin hukuki ilişkilerin çocuğun yüksek yararına uygun olarak düzenlenmesi için gerek uluslararası gerek ulusal makamlarca ilke kararları alındığı, mahkemelerce de bu yönde uygulamaların geliştirildiği görülmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda çocuğun özellikle ruhsal sağlıklı gelişimi, daha da spesifik olarak çocuğun kendini, hayatını, duygularını doğru yönetebilme ("*executive function*"), kendini kontrol edebilme becerilerinin ("*self-control skills*") gelişimi için hem anne hem de baba ile sağlıklı iletişiminin olması ve bunun sürdürülebilir olmasının çok önemli olduğu kabul edilmektedir (Meuwissen ve Carlson, 2015). Bu kabul neticesinde, boşanma davalarında İngiliz ve Amerikan mahkemelerinin gösterdiği tavırda da değişiklik meydana gelmiştir. 20. yüzyıl öncesi eski zamanlarda çocuğu babasının malvarlığı kapsamında gören İngiliz ve Amerikan mahkemeleri, daha sonra 20. yüzyıl itibariyle "*tender years*" doktrinini takip ederek çocuğun özellikle küçük yaşlarda daha çok anne ilgi ve şefkatine ihtiyacı olduğu düşüncesiyle çocuğun anne yanında daha fazla kalması gerektiği görüşündeydiler. Ancak 21. yüzyıl itibariyle bu anlayışın değişmeye başladığı, özellikle de boşanmalar arttıkça mahkemelerin, çocuğun yüksek yararına aykırı olmadığı sürece, her iki ebeveynin de çocuğun hayatına yoğun bir şekilde dahil olması anlayışını benimsedikleri görülmektedir. Böylece hakimlerde ebeveynin cinsiyeti odaklı bir yaklaşım yerine çocuğun yararına odaklanarak, çocuğun hangi ebeveynin velayeti altında olması ve hangi ebeveynle nasıl şahsi ilişki kurması onun yararına ise bunun bulunması ve buna göre karar verilmesi eğilimi mevcuttur (Artis, 2004; Carbone, 2014).

Yine aynı eksende Avrupa hukukunda da çocuğun yüksek yararına daha uygun olduğu düşünülerek son yıllarda yapılan önemli kanun revizyonları "*ortak velayet*" kavramının kabulüne ilişkindir. Avusturya ve Almanya'da 2013 yılında, İsviçre'de ise 2014 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun değişiklikleri itibariyle bu ülkelerde artık boşanmadan sonra birlikte velayet öncelikli olarak kabul edilmektedir. Şöyle ki, Alman hukukunda boşanma ile velayet düzenlemesi arasındaki doğrudan ilişki kaldırılmış, anne veya babadan biri velayet hakkına tek başına sahip olabilmek için mahkemeye başvurmadığı sürece velayet hakkını ortak kullanacakları kabul edilmiştir. Benzer olarak Avusturya hukukunda, Çocuk Hukuku Değişikliğine İlişkin Kanun'un yürürlüğe girmesi itibariyle, boşanmadan sonra ebeveynlerin velayet hakkını birlikte kullanmaya devam edecekleri kabul edilmiş; bunun yanında isterlerse ebeveynlere içlerinden birinin velayet hakkını kullanması hususunda anlaşmaları veya bu taleple mahkemeye başvurmaları olanağı verilmiştir (Erlüle, 2021). Aynı eksende, İsviçre hukukunda da 2014 yılında medeni kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu revizyon sonucunda İsviçre hukukunda boşanma sonrası ortak velayet bir kural olarak kabul edilmekte, ancak çocuğun yüksek yararı gerektirdiği takdirde velayetin ebeveynlerden birine bırakılabileceği belirtilmektedir (Güneş, 2020). Fakat İsviçre hukuku bu konuda ilave olarak mahkemenin onaylaması şartını da getirmiştir. Boşanma kararı sonrası hakim ortak velayet için uygun şartların olup olmadığını değerlendirecek; anne ve babanın talepleri ile mümkün olduğunca çocuğun görüşünü de alarak çocuğun yüksek yararı paralelinde kararını verecektir (Erlüle, 2021).

Velayette genel kabul boşanmadan sonra çocuğun her iki ebeveyni ile de tıpkı boşanma öncesinde olduğu gibi çokça vakit geçirebilmesi olmakla birlikte, çocukla şahsi ilişkinin düzenlenmesinde de aynı anlayışın hakim olduğunu görmekteyiz. Avrupa Konseyi'nin ebeveynlerin ayrılması halinde çocuğun yüksek yararının korunmasına ilişkin olarak 2021 yılında yaptığı çalışmada, öncelikle şahsi ilişki kurma ve ebeveyne erişim hakkı, velayet

hakkına sahip olmayan ebeveyne karşı çocuğun sahip olduğu haklar olarak vurgulanmaktadır. "*Erişim*" kavramı ile ilgili olarak Avrupa Konseyi 2003 tarihli Avrupa Sözleşmesi'ne, 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi'ne ve AİHM'in istikrarlı kararlarına atıf yapmakta; bu kapsamda erişimin çocukla pratikte etkili bir şekilde biraraya gelmek ve doğrudan temas şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca yine çocuğun yüksek yararı ilkesini destekleyici en önemli ilkenin "çocuğun dinlenilmesi" ilkesi olduğu, velayet ve şahsi ilişki davalarında çocukların görüşünün alınması ve incelenmesinin çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Velayet ve şahsi ilişki davalarda görüşünün sorulmasının çocuk için bir hak olduğunu belirten Avrupa Konseyi, yeterli idrak yeteneğine ulaşmış bir çocuğun taraflardan tamamen bağımsız bir uzman tarafından görüşlerinin alınması ve yine bu veya başkaca bir bağımsız kişi tarafından mahkemeye sunulmasının önemini vurgulamaktadır ("Avrupa Konseyi", 2021).

Avrupa Birliği'nin resmi internet sitesinde "ebeveyn sorumluluğu" başlığı altında yaptığı açıklamalarda görüldüğü üzere; öncelikle her ebeveynin, sadece ebeveyn olduğu için çocuğunun yetişmesinden, eğitiminden, malvarlığından sorumlu olduğu; boşanma durumunda bu sorumluluğun nasıl devam edeceğini üye devletlerin kendi hukuklarının belirlediği ifade edilmektedir. Bununla beraber, tüm üye devletler alınan her kararda çocuğun yüksek yararı ilkesini birinci plana koyduklarını ve ayrıca boşanma davalarını takiben çocuğun her iki ebeveyni ile de şahsi ilişki kurma, doğrudan temas etme ve bunu sürdürme hakkına sahip olduğunu kabul etmektedirler ("Official Website of the European Union", 2022).

Eyalet hukuk sistemine sahip Amerikan hukukuna bakıldığında ise; her eyalette farklı düzenlemeler olmakla birlikte, çocukla şahsi ilişki tesisinde çocuğun yüksek yararının sağlanması bakımından tüm eyaletlerde ortak olarak dikkate alınan bazı unsurlar görülmektedir. Buna göre mahkemeler; ebeveynler ile çocuk arasındaki duygusal bağı, ebeveynin çocuğa sağlayacağı güvenli ve sağlıklı bir ev düzenini ve beslenme, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılama yetisini, ebeveynlerin fiziksel ve ruhsal koşullarını ve ayrıca çocuğun bir sağlık sorununun

varlığı halinde çocuğun özel ihtiyaçlarını öncelikli olarak dikkate almaktadırlar ("Child Welfare Information Gateway", 2020).

2.3.2. Türk hukukundaki uygulamalar

Şahsi ilişki kurulmasında çocuğun yüksek yararı ilkesini destekleyen ve uluslararası sözleşmelerde yer alan en önemli ilkelerden biri çocuğun, kendisi ile ilgili kararlarda görüşünün alınmasıdır. "*Çocuğun dinlenilme hakkı*" olarak ifade edilen bu ilke çocuğa bir hak olarak verilmiş olup, çocuk hem kendisini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olma, hem de görüşünü bildirme hakkına sahiptir (Aksoy Dursun, 2021). Doktrin ve Yargıtay kararları bu konuda hem çocuğun idrak yaşının, hem de yine çocuğun üstün yararının önemini vurgulamaktadır. Yargıtay HGK 27.06.2018 tarihli kararında (E. 2017/3117, K. 2018/1278) 8, 10 ve 12 yaşlarının hepsini çocuğun idrak yaşı olarak kabul etmekle, çocuğun idrak yaşını en az 8 olarak belirlemiş bulunmaktadır. Yargıtay'ın kararında veya mevzuatta aslında bu yaşın altında bir çocuğun görüşünün alınmasını engelleyen bir hüküm mevcut değildir; ama bu karar neticesinde artık 8 yaş ve üzerindeki çocuklar, yeterli olgunluk seviyesine erişmiş olarak gözüküyorlar ise ve başkaca bir fiziksel veya mental bir rahatsızlıkları da olmadığı sürece, idrak yaşına erişmiş olarak kabul edilmektedir (Demir, 2020).

Çocuğun dinlenilme hakkına bir sınır olarak ise yine çocuğun yüksek yararı kabul edilmektedir. Çocuğun yüksek yararı ile ebeveynlerin hak ve talepleri çatıştığı takdirde, çocuğun görüşü de yüksek yararı ile paralel olduğu takdirde çocuğun görüşüne ağırlık verilecektir (Yücel, 2013). Ancak çocuğun çeşitli sebeplerle bir ebeveyninden etkilenerek diğer ebeveyni aleyhinde görüş vermesi veya isteklerinin aslında kendi yararına uygun olmadığının tespiti halinde ise çocuğun görüşüne, yine kendi üstün yararı için, itibar edilmeyeceği kabul edilmektedir. Bu görüş Yargıtay tarafından da desteklenmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 09.04.2019 tarihli kararında (E. 2018/2890, K. 2019/4281), çocukla şahsi ilişki kurma

davalarında, çocuğun görüşü kendi üstün yararı ile çelişiyorsa, çocuğun görüşünün aksine karar verilebileceğine hükmetmiştir (Demir, 2020).

2021 yılına kadar, velayet hakkı sahibi ebeveynin, velayet hakkı sahibi olmayan ebeveyn ile çocuk arasında kurulacak şahsi ilişkiye engel olmaya çalışması, mahkeme kararına uymaması veya velayet hakkı sahibine diğer ebeveynin çocuğu teslim etmemesi hallerinde, çocuğun teslimi ve mahkeme kararının uygulanması için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerinden yararlanılmakta idi. Bu durumlarda İİK md. 25, 25/a ve 25/b hükümleri uygulanmakta, çocuk teslimi prosedürü için İİK'nın taşınır malların teslimi hakkındaki hükümlerine atıf yapılmakta ve tıpkı bir eşya icrası gibi çocuk tesliminde de icra ve polis memurları görev yapmakta idi. Çocuğa böyle çekişmeli sahneler yaşatılması ve uygulanan taşınır mal prosedürü doktrinde yoğun olarak eleştirilmekte, çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı ile kesinlikle ilgisi olmayan bir düzenleme olduğu belirtilmekte idi (Topal, 2022; Topuzoğlu, 2021). Nihayet 24.11.2021 tarihinde yapılan kanun düzenlemesi ile İİK md. 25, 25/a ve 25/b yürürlükten kaldırılarak, ÇKK'ya md. 41'den sonra gelecek şekilde "*çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması*" başlığı altında yeni bir kısım eklenmiştir. Çocuğun yüksek yararının esas alınacağına özellikle vurgu yaparak başlayan md. 41/A'da, çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak artık çocuk teslimi ve şahsi ilişkiye dair aile mahkemesi kararlarının uygulanması prosedürünün tamamen adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince yürütüleceği ifade edilmiştir (Topal, 2022). Bu yeni hukuki düzenlemeyi takiben 04.08.2022 tarihinde "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik" yayınlanmıştır. Yönetmelik md. 6/f. 1'de çocuğun yüksek yararının tüm bu prosedürlerde temel ve öncelikli ilke olarak dikkate alınacağını vurgulamaktadır.

3. Gereç ve Yöntem

Bu çalışma, Türk Medeni Hukuku'nda çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda çocuğun yüksek yararı kavramının nasıl algılandığı ve karar sürecinde nasıl uygulandığının araştırılmasını hedeflemiştir. Bu amaçla, 2021 yılında, İstanbul ili adli yargı çevresinde görev yapan aile mahkemesi hakimleri, aile mahkemesi uzmanları ve İstanbul Barosu'na (İstanbul 1 Nolu Barosu) kayıtlı avukatlar arasında derinlemesine mülakat yöntemiyle gerçekleştirilen bir nitel araştırma yapılmıştır.

Bu araştırma içerik itibariyle, aile mahkemelerinde görev yapan hakimlerin, uzmanların ve dosya takip eden avukatların çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda çocuğun yüksek yararı kavramını nasıl algıladıkları ve:

- hakimlerin karar sürecinde bu kavramı nasıl değerlendirip uyguladıklarına;
- uzmanların dava sürecinde kendilerinden görüş istendiğinde bu kavramı nasıl değerlendirip görüş verdiklerine; ve
- avukatların dava sürecinde bu kavramı nasıl değerlendirip savunma yaptıklarına

yönelik kişisel görüş ve deneyimlerini araştırarak uygulamayı ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu nedenle araştırma, insanların deneyimlerini ve görüşlerini temel veri kaynağı olarak ele alan nitel araştırma olarak yapılmıştır. Bu amaçla araştırmada derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme yöntemi ile araştırma örneklemini oluşturan hakim, uzman ve avukatlara, Türk Medeni Kanunu'na göre çocukla şahsi ilişki kurulması kararları verilirken çocuğun yüksek yararının korunması olgusu ile ilgili görüş ve deneyimlerini irdeleyen sorular

yöneltilerek araştırma sorusuna uygun veri toplama, veriyi analiz edebilme ve katılımcıların kişisel görüş ve deneyimlerini onların ifadeleri ile tanımlama amaçlanmıştır.

Neuman, derinlemesine görüşmeyi, nitel araştırmada saha araştırması görüşmelerinden biri olarak belirtmektedir (Neuman, 2020). Bu teknikte katılımcının deneyimlerini paylaşması amaçlanırken, katılımcıyı belli yanıtlara zorlamayan, yönlendirici olmayan sorular sorulması hedeflenmektedir (Neuman, 2020). Neuman'a göre nitel veriler aslen gerçek olayların belgelenmesi, gerçek insanların söylediklerinin kaydedilmesi, insanların davranışsal olarak gözlemlenmesi, yazılı belgelerin ve görsel imgelerin incelenmesi suretiyle toplanmaktadır (Neuman, 2020). Araştırmamızın konusu uygulama ile ilişkili olduğundan ve bu araştırmada aslen dava uygulamasında çocuğun yüksek yararı kavramı değerlendirilmek istendiğinden dolayı, örneklemi oluşturan hakimlerin, uzmanların ve avukatların konu ile ilgili kişisel deneyimleri, bakış açıları, görüş ve önerileri bu araştırma için temel teşkil etmektedir. Bu nedenle araştırmada veriler katılımcılar ile yüz yüze olarak yaklaşık 30 dakika süren derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanmıştır.

Araştırmanın derinlemesine görüşmeleri İstanbul'daki aile mahkemeleri ile avukatların bürolarında gerçekleşmiştir. Katılımcılar, görüşmeden önce araştırma hakkında genel olarak bilgilendirilmiş, görüşme için, görüşmelerin ses kayıt cihazına kaydedilmesi için ve görüşme sırasında yazılı olarak not tutulabilmesi için onamları alınmış, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve verdikleri görüşlerin yüksek lisans tez araştırmasında kullanılacağı hakkında bilgilendirilmiştir. Ayrıca 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun ve Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun Kişisel Verileri Saklama ve İmha Politikası'nın ilgili hükümleri gereğince, ses kayıt cihazındaki kayıtların, alınan notların ve kişisel bilgisayar ortamında

saklanan verilerin, tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren 3 yıl sonra geri dönülemez biçimde silinerek imha edileceği katılımcılara bildirilmiştir (“Kişisel Verileri Koruma Kurumu”, t.y.).

Bu araştırmada katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış sorular yönlendirici olmayan, açık uçlu ve katılımcıların kendi deneyimlerine, bakış açılarına, görüşlerine odaklanan sorulardır (Çelik, Başer Baykal ve Kılıç Memur, 2020). Derinlemesine görüşmeye önce sosyo-demografik sorularla başlanmış, daha sonra yarı yapılandırılmış sorularla devam edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılar, bir yargılamada birbirini tamamlayan ancak farklılık gösteren roller üstlenmektedirler. Şöyle ki; yargılamada hakimler karar verme, uzmanlar görüş bildirme, avukatlar ise savunma yapma görevini yerini getirirler. Bu farklılıktan dolayı araştırmada sorular, her grup katılımcının kendi özelliklerine göre farklılık gösterecek şekilde hazırlanmıştır. Araştırmada önce sosyo-demografik sorular sorulmuş olup bunlar her katılımcıya aynı sorulmuştur. Daha sonra sorulan yarı yapılandırılmış sorular ise 3 farklı katılımcı grubuna ayrı ayrı sorulmuştur. Çalışmada kullanılan tüm sorular, Bastaits ve Pasteels (2019), Carbone (2014) ve Garber'in (2010) yayınları kaynak alınarak hazırlanmıştır (Bastaits ve Pasteels, 2019; Carbone, 2014; Garber, 2010).

3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili adli yargı çevresinde görev yapan aile mahkemesi hakimleri, aile mahkemesi uzmanları ve İstanbul Barosu’na kayıtlı avukatlar oluşturmaktadır.

Hakimler ve Savcılar Kurulu’nun internet sitesinde yayınladığı Adli Rehber’e göre İstanbul ili adli yargı çevresi, 4 adliye ve bu adliyelere bağlı 7 mülhakat adliye olmak üzere toplam 11 adliyeden oluşmaktadır. (“Hakimler ve Savcılar Kurulu”, t.y.). Bunlar, İstanbul

(Çağlayan) Adliyesi ve mülhakatı Gaziosmanpaşa Adliyesi; İstanbul Anadolu Adliyesi ve mülhakatı Beykoz, Adalar ve Şile Adliyeleri; Bakırköy Adliyesi ve mülhakatı Büyükçekmece ve Küçükçekmece Adliyeleri; Silivri Adliyesi ve mülhakatı Çatalca Adliyesidir.

İstanbul (Çağlayan) Adliyesi, İstanbul Anadolu Adliyesi, Bakırköy Adliyesi ve Silivri Adliyesi'nin internet sitelerinden alınan bilgiye göre, İstanbul'da 50'den fazla aile mahkemesi bulunmaktadır ("Bakırköy Adliyesi", t.y.; "İstanbul Adliyesi", t.y.; "İstanbul Anadolu Adalet Sarayı", t.y.; "Silivri Adliyesi", t.y.).

Türkiye Barolar Birliği'nin internet sitesindeki verilere göre 31.12.2020 tarihi itibariyle İstanbul Barosu'na (İstanbul 1 Nolu Barosu) kayıtlı 50bine yakın avukat bulunmaktadır ("Türkiye Barolar Birliği", 2021).

29.03.2021 tarihinde İstanbul adliyelerindeki Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinden sözlü olarak aldığımız bilgilere göre, İstanbul ili adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan yaklaşık 142 uzman bulunmaktadır.

Araştırmanın örneklemini İstanbul ili adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde halen görev yapan veya daha önce görev yapmış olan 10 hakim, İstanbul aile mahkemelerinde halen görev yapan veya daha önce görev yapmış olan 10 uzman ve İstanbul aile mahkemelerinde halen dosya takip eden veya daha önce dosya takip etmiş olan İstanbul Barosu'na kayıtlı 10 avukat olmak üzere toplam 30 çalışan yetişkin katılımcı oluşturmaktadır. Bu çalışmada araştırma konusu açısından önemli olan, 3 katılımcı grubunun mesleki tecrübeleri dolayısıyla edindikleri kişisel görüşleridir. Bu nedenle Neuman'ın belirttiği gibi, bu çalışmada örneklemi belirlerken hedefimiz örneklemin belli bir popülasyonu temsil etmesi değildir. Burada

örneklemin nasıl seçileceğini belirleyen temel faktör, katılımcıların araştırma konusu bakımından önemidir (Neuman, 2020).

Bu çalışmada örneklemi oluşturan kişiler baro üyesi ve adliye çalışanı meslektaşlar olduğundan, birbiriyle ilişkili bir insan ve kurum ağı ile ilgilenmekteyiz. Adalete hizmet eden çalışanlar olarak burada her kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak birbirleriyle ilişkili olduğunu düşündüğümüzden, örneklem belirleme yöntemi olarak bağlantı-izlemeli örnekleme türlerinden biri olan kartopu örnekleme yapılması uygun görülmüştür (Neuman, 2020). Çalışmaya birkaç kaynak kişiden yola çıkılarak başlanmış ve aşama aşama ilerlenerek ulaşılan katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmaya alınma ölçütleri:

Örnekleme alınacak katılımcıların belirlenmesinde aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmuştur:

- İstanbul ili yargı çevresinde görev yapıyor veya yapmış olmak;
- Aile mahkemelerinde görev yapıyor veya yapmış olmak;
- Avukatlar açısından ayrıca, İstanbul Barosu'na kayıtlı olmak.

Çalışmadan dışlanma ölçütleri:

- İstanbul ili yargı çevresinde hiç görev yapmamış olmak;
- Aile mahkemesinde hiç görev yapmamış olmak;
- Avukatlar açısından ayrıca, İstanbul Barosu'ndan başka bir baroya kayıtlı olmak.

Bu çalışmada 1 Ekim 2021 ile 25 Kasım 2021 tarihleri arasında katılımcılar ile yüzyüze görüşme yapmak suretiyle veri toplanmıştır.

Çalışma kapsamında; İstanbul ili adli yargı çevresinde görev yapan aile mahkemesi hakimleri ile görüşebilmek için Hakimler ve Savcılar Kurulu'ndan, adliye uzmanları ile görüşebilmek için Adalet Bakanlığı'ndan, avukatlar ile görüşebilmek için ise İstanbul Barosu'ndan izin alınmıştır.

3.2. Çalışmada Kullanılan Materyaller

Bu araştırmada veriler katılımcılar ile yüz yüze olarak derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanmıştır. Katılımcılar, görüşmeden önce araştırma hakkında genel olarak bilgilendirilmiş, görüşme için, görüşmelerin ses kayıt cihazına kaydedilmesi için ve görüşme sırasında yazılı olarak not tutulabilmesi için onamları alınmış, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı, verdikleri görüşlerin yüksek lisans tez araştırmasında kullanılacağı ve elde edilen verilerin tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren 3 yıl sonra geri dönülemez biçimde silinerek imha edileceği hakkında bilgilendirilmiştir. Onam formu 2 nüsha olarak hazırlanmış olup, bir nüshası araştırmacıda kalarak diğer nüshası katılımcıya verilmiş ve görüşmeden önce katılımcılar bu konuda da bilgilendirilmiştir.

Araştırmada önce sosyo-demografik sorular sorulmuş olup bunlar her katılımcıya aynı sorulmuştur. Diğer sorular ise 3 farklı katılımcı grubu için ayrı ayrı sorulmuştur. Çalışmada kullanılan tüm sorular, Bastaits ve Pasteels (2019), Carbone (2014) ve Garber'in (2010) yayınları kaynak alınarak hazırlanmıştır (Bastaits ve Pasteels, 2019; Carbone, 2014; Garber, 2010).

Bu araştırma nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, yazılı belgelerde veya başkaca iletişim araçlarında mevcut olan içerik veya bilgileri irdelemekte kullanılan bir yöntemdir (Neuman, 2020). İçerik analizi, toplanan verilere odaklanılan bir analiz türüdür. Veri setinde sıklıkla tekrarlanan veya katılımcının yoğun vurgu yaptığı olay ve olgulardan kodlar çıkarılır. Kodlardan kategorilere ve kategorilerden de temalara gidilir. Başka bir deyişle, birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler (kodlar) belirli kavramlar (kategoriler) ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanır (Baltacı, 2019). Çalışmada ses kayıt cihazı aracılığıyla elde edilen veriler ve görüşme sırasında yazılı olarak alınan notlar word formatına dönüştürülerek analiz için hazırlanmış ve analizi takiben yorumlanmıştır.

3.3. Verilerin İmha Yöntemi

Bu çalışmada, derinlemesine mülakat sırasında ses kayıt cihazı ve alınan notlar vasıtasıyla toplanan veriler, word formatına dönüştürülerek kişisel bilgisayar ortamında saklanmıştır. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu madde 7, bu kanun ve ilgili diğer kanun hükümlerine uygun olarak işlenmiş olmasına rağmen, işlenmesini gerektiren sebeplerin ortadan kalkması halinde kişisel verilerin resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silineceğini, yok edileceğini veya anonim hale getirileceğini hüküm altına almıştır. Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun Kişisel Veri Saklama ve İmha Politikası'nın 6. maddesinde belirtilen "kişisel verilerin silinmesi" yöntemleri gereğince, "elektronik ortamda yer alan kişisel verilerden saklanmasını gerektiren süre sona erenler, veritabanı yöneticisi hariç diğer çalışanlar (ilgili kullanıcılar) için hiçbir şekilde erişilemez ve tekrar kullanılamaz hale getirilir". Yine aynı 6. maddede belirtilen yöntemler gereğince, "fiziksel ortamda tutulan kişisel verilerden saklanmasını gerektiren süre sona erenler için evrak arşivinden sorumlu birim yöneticisi hariç diğer çalışanlar için hiçbir şekilde erişilemez ve tekrar kullanılamaz hale

getirilir. Ayrıca, üzeri okunamayacak şekilde çizilerek/boyanarak/silinerek karartma işlemi de uygulanır" (“Kişisel Verileri Koruma Kurumu”, t.y.). Belirtilen bu hükümler uyarınca, ses kayıt cihazındaki kayıtlar, alınan notlar ve kişisel bilgisayar ortamında saklanan veriler, tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren 3 yıl sonra geri dönülemez biçimde silinerek imha edilecektir.

4. Bulgular

Bu çalışmamız kapsamında 1 Ekim 2021 ile 25 Kasım 2021 tarihleri arasında; İstanbul Anadolu Adliyesi ve Beykoz Adliyesi'nde görev yapan 10 aile mahkemesi hakimi, İstanbul Adliyesi ve İstanbul Anadolu Adliyesi'nde görev yapan 10 aile mahkemesi uzmanı ve İstanbul Barosu'na kayıtlı 10 avukat ile yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Bulgulara ilişkin tablolar bu çalışmanın 4. bölümünde yer almakla beraber, ayrıca özet tablo 8.8. Ek 8'de bulunmaktadır.

4.1. Sosyo-Demografik Bulgular

Tablo I: Sosyo-Demografik Bulgular

Gruplar	**HAKİMLER**	**UZMANLAR**	**AVUKATLAR**
Cinsiyet	Kadın: 6 hakim Erkek: 4 hakim	Kadın: 10 uzman	Kadın: 7 avukat Erkek: 3 avukat
Meslek	10 hakim	6 psikolog 2 pedagog 2 sosyal hizmet uzmanı	10 avukat
Yaş aralığı	31-36 yaş: 4 hakim 42-49 yaş: 4 hakim 51-63 yaş: 2 hakim	26-29 yaş: 3 uzman 33-37 yaş: 2 uzman 40-47 yaş: 5 uzman	30-37 yaş: 2 avukat 43-51 yaş: 5 avukat 56-66 yaş: 3 avukat
Toplam mesleki tecrübe süresi	3-4 yıl: 3 hakim 6-10 yıl: 3 hakim 21-33 yıl: 4 hakim	2 yıl: 3 uzman 8-9 yıl: 2 uzman 14-20 yıl: 5 uzman	5 yıl: 2 avukat 15-28 yıl: 6 avukat 35-38 yıl: 2 avukat
Şahsi ilişki davalarında mesleki tecrübe süresi	2-5 yıl: 5 hakim 6-7 yıl: 4 hakim 12 yıl: 1 hakim	2 yıl: 3 uzman 5-8 yıl: 5 uzman 16 yıl: 2 uzman	5-6 yıl: 5 avukat 20-25 yıl: 3 avukat 30-35 yıl: 2 avukat

Hakimlik mesleğinde toplam mesleki tecrübesini 3 ve 4 yıl olarak belirten hakimler, hakimliğe başlamadan önce 6-10 yıl arası avukatlık yaptıklarını, hakimliğe avukatlıktan geçtiklerini belirttiler.

4.2. Hakimlerin Açıklamaları

4.2.1 "Çocukla şahsi ilişki kurarken dikkate alınan sosyal ve demografik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo II: Çocukla Şahsi İlişki Kurarken Hakimlerce Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sosyal ve demografik faktörler	Çocuğun yaşı	Çocuk 4 yaşından küçük ise, anne bakım ve şefkatine daha fazla muhtaç olduğu için, baba ile yatılı şahsi ilişki kurmayı tercih etmiyorum.	8
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı	Çocuğun yatılı kalacağı evde odasının olması veya kalabileceği uygun bir yer hazırlanmış olması önemlidir.	8
		Çocuğun yatılı kalacağı evde başka kimlerin yaşadığı önemlidir.	6
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin işi	Çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini, sağlığını, güvenliğini	8

		kötü etkilemediği sürece, tarafların yaptığı iş önemli değildir.	
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin cezaevinde olması	Ebeveynin cezaevinde olması, çocuğun aleyhinde bir durum olmadığı sürece, çocukla şahsi ilişki kurulmasına engel değildir.	8
	Çocuğun eğitimi ve yaşam düzeni	Şahsi ilişkiyi, çocuğun eğitimini, uyku ve diğer temel yaşam düzenini aksatmayacak şekilde düzenlerim.	7
		Çocuğun yaşam düzenini aksatmamak için, kural olarak şablon süreye hükmederim.	7

Tablo II'de "şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı" temasında iki hakim özellikle aşağıdaki cümlelerle örnek verdi.

Hakim7: *"Ebeveynin örneğin otelde yaşamasını, çocuğun yatılı kalması için uygun bulmam."*

Hakim10*: " Arkadaşlarıyla bekar evinde yaşayan bir babaya çocuğu yatılı göndermeyi tercih etmem."*

Hakimlerin çoğunluğunun önem verdiğini vurguladığı bu temada hakimler, çocuğun bir ev düzeninin oluşamayacağını düşündükleri durumları olumsuz değerlendirdiklerini belirttiler.

Yine aynı temada altı hakim, ebeveyni ile şahsi ilişki için gideceği evde çocuğa kötü örnek olabilecek birilerinin olmamasının önemli olduğunu ifade etti. Ancak şahsi ilişki kurulacak ebeveynin evinde beraber yaşadığı arkadaşı, annesi, babası, kardeşi gibi başkaca kişilerin beyanının alınmasından bahsedilmedi.

Ayrıca Hakim4 ve Hakim5, şahsi ilişki kurulacak ebeveynin yeniden evlenmiş veya nişanlanmış olmasını, yani çocuğun gideceği evde bir aile ortamı kurulmuş olmasını, çocukla şahsi ilişki açısından kural olarak olumlu değerlendirdiklerini belirttiler.

> ***Hakim4:*** *"Yıllar önce bir davada çocuk, evli olan babasının evine gidip döndüğünde ordaki kek kokusunu özlediğini söylemişti. İşte bu benim için önemlidir."*

> ***Hakim5:*** *"Çocuğun gideceği evde bir yuva ortamı kurulmuş olmasını yatılı şahsi ilişki açısından olumlu değerlendiririm."*

Ebeveynin evlendiği veya nişanlı olduğu kişinin de beyanının alınması hiç tartışılmadı; ancak şahsi ilişki kurulan ebeveynin evliliği veya evlendiği kişinin çocuk üzerinde olumsuz etkisi olduğu yönünde bir iddia olursa bunun değerlendirileceği belirtildi.

> ***Hakim4:*** *"Bir davada ergenlik çağında kızı olan bir baba, çocuğun annesinin yaşça oldukça genç biriyle evlenmesi nedeniyle çocuk için endişelenmişti. Ben de bu endişeyi haklı buldum."*

"Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin işi" temasında hakimlerin en çok örnek verdiği iş, annenin hayat kadını olması idi. Çocuğun sağlığını, güvenliğini tehdit etmediği sürece ve anne iyi bir anne olduğu sürece, annenin hayat kadını olmasının velayete de şahsi ilişkiye de engel olmadığını belirttiler.

Hakim 7: *"Mesela hayat kadınına çocuk verilir de görüştürülür de. Yeter ki iyi bir anne olsun."*

Hakim3: *"Bir babanın işsizim demek ve iş bulma konusunda herhangi bir çaba göstermemek yerine, örneğin kağıt toplayıcısıyım demesi benim için değerlidir. Bu bir iştir. Ekmeğini kazanma çabası içinde yapılan hukuka uygun tüm işler kabulümdür."*

"Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin cezaevinde olması" temasında, çocuğun aleyhinde durumun neler olabileceği belirtilmedi. Ancak aşağıda 4.2.3'te belirttiğimiz "şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasına, hiç kurulmamasına veya tamamen kaldırılmasına neden olan faktörler" kategorisine ait tema ve kodlar ile birlikte değerlendirildiğinde anlaşılıyor ki, ebeveynin cezaevinde olma sebebi çocuğa şiddet, öldürmeye teşebbüs veya cinsel istismar gibi çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç ise, burada belirtilen "çocuğun aleyhinde durum" kapsamına girecek ve istisna teşkil edecektir.

"Çocuğun eğitimi ve yaşam düzeni" temasında belirtildiği gibi çocuğun eğitimi, uyku ve diğer temel yaşam düzeninin aksatılmaması düşüncesi çoğunlukla hakimlerin şablon süreye karar vermelerine sebep olmaktadır. Şablon süreyi hakimler "*2 haftada bir haftasonu 1 gece yatılı, yaz tatilinde 1 ay, sömestr tatilinde 1 hafta, dini bayramlarda 2. gün sabah başlayıp 1 gece yatılı kalmalı*" şeklinde ifade ettiler. Hakimler, çocuğun velayet sahibi ebeveynle de haftasonu vakit geçirebilmesi için bu şekilde karar verdiklerini belirttiler. Ayrıca istisnai hallerde bunun dışında bir karar verebileceklerini, ama bu hallerin de uzman raporuyla tespitini istediklerini söylediler.

4.2.2. "Çocukla şahsi ilişki kurarken dikkate alınan psikolojik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo III: Çocukla Şahsi İlişki Kurarken Hakimlerce Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Psikolojik faktörler	Tarafların intikam duygusu	Taraflar birbirlerine veya biri diğerine öfkeli ise, çoğunlukla birbirlerine çocuk üzerinden zarar vermeye çalışıyorlar. Tarafların taleplerinde böyle bir etki görürsem kararımda dikkate alırım.	10
	Ebeveyn yabancılaştırma sendromu	Ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında bilgi sahibiyim. Çocuğun bir ebeveyni tarafından diğerine karşı bu sendroma maruz bırakıldığını farkedersem, bunu kararımda dikkate alırım ve ilişkinin onarılması için gerekli tedbirleri almaya çalışırım.	4
	Çocuğun anne-baba ile ilişkisi	Çocuğun hangi ebeveyne daha bağlı olduğuna bakarım, diğer ebeveynle	7

		ilişkisini güçlendirmek için tedbirler düşünürüm.	

"Tarafların intikam duygusu" temasında en çok verilen örnek, taraflardan birinin diğerini aldatması durumu oldu. Hakimler, şimdiye kadar baktıkları davalarda en sık gördükleri durumun ise annenin babadan intikam alma isteği olduğunu belirttiler.

Hakim5: *"Keşke ebeveynler ne yaptıklarının farkında olsalar. Birbirlerine kızıp çocuğu kullanmaya çalışanları çok görüyoruz."*

Hakim8: *"Benim odam adliye otoparkına bakıyor. Gün geçmiyor ki bir aile kavgası ve ortada çekiştirilen bir çocuk görmeyeyim."*

"Ebeveyn yabancılaştırma sendromu" temasında hakimler, buna karşı düşünebilecekleri tedbirler olarak somut olayın şartlarına göre yatılı şahsi münasebeti arttırdıklarını, duruşma sırasında taraflara çocuğu bu sendroma maruz bırakmanın çocuk için zararlarından bahsettiklerini ve tarafların bir psikoloğa gitmelerinin doğru olacağını kendilerine söylediklerini belirttiler.

"Çocuğun anne-baba ile ilişkisi" temasında hakimler daha çok dava sürecinde çocuğun bir ebeveyne kızması, boşanmadan onu suçlaması dolayısıyla zedelenen ilişkiden bahsettiler. Buradaki tedbirler, çocuğu olumlu etkileyecekse şahsi ilişki süresini duruma göre azaltmak veya arttırmak anlamındadır. Şablonun dışına çıkılan istisnai durumlar da bu kapsamdadır.

4.2.3. "Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasına, hiç kurulmamasına veya tamamen kaldırılmasına neden olan faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo IV: Hakimlere Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması, hiç kurulmaması veya tamamen kaldırılması	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suçtan hüküm almış olması	Söz konusu ebeveyn ile şahsi ilişkinin kurulmamasına veya daha önceden kurulmuş ise tamamen kaldırılmasına karar veririm.	10
	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç işlediği iddiası	Kuvvetli şüphe halinde şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması; ispat halinde şahsi ilişkinin kurulmaması veya daha önceden kurulmuş ise tamamen kaldırılması kararı veririm.	10
	Ebeveynin uygunsuz yaşam tarzı	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin çocuğu olumsuz etkileyecek, çocuğa kötü örnek olacak bir hayat düzeni ve davranışlarda bulunması halinde, duruma göre şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması, hiç	4

		kurulmaması veya daha önceden kurulmuş ise tamamen kaldırılması kararı veririm.	

"Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suçtan hüküm almış olması" temasında hakimlerin en çok verdiği örnekler; cinsel istismar ve fiziksel şiddet başta olmak üzere çocuğun her türlü istismarı, çocuğun fuhuşa zorlanması ve çocuğun dilendirilmesidir. Ancak hakimler, kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararının varolması dışında, bu fiiller henüz iddia seviyesindeyken, bir tarafın diğerinden veya çocuğun yönlendirilme sonucunda bir ebeveyninden intikam alma amacıyla yapılan asılsız iddialar da olabildiğini, bunun çok iyi analiz edilmesi gerektiğini belirttiler.

Hakimler "şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasının", çocukla yatılı olmayan ve diğer ebeveyn veya bir uzman gözetiminde şahsi ilişki kurulması anlamına geldiğini ifade ettiler.

"Ebeveynin uygunsuz yaşam tarzı" temasında da kısıtlı şahsi ilişki kurulmada bahsedilen, çocukla yatılı olmayan ve diğer ebeveyn veya bir uzman gözetiminde şahsi ilişki kurulmasıdır. Bu temada şahsi ilişkinin hiç kurulmaması veya daha önceden kurulmuşsa tamamen kaldırılması durumu için hakimler ebeveynin uyuşturucu kullanması örneğini verdiler. Uyuşturucu söz konusu olduğu takdirde, sadece dört hakim bunu beyan etmiş gibi gözükse de, aslında diğer hakimlerin de beyanlarından bu tarz bir bağımlılığı son derece olumsuz değerlendirdikleri düşünülmektedir. Hakimlerin tamamı, şahsi ilişki kurulacak ebeveynin çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığına, güvenliğine, olumsuz örnek olmak suretiyle de geleceğine zarar verebilecek her türlü hareketini şahsi ilişki kurulması kapsamında olumsuz değerlendireceklerini ifade ettiler.

Hakim8: *"Çocuğun sağlığı ve güvenliği bizim önceliğimizdir."*

4.2.4. "Çocuğun görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo V: Hakimlerin Çocuğun Görüşüne Başvurması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocuğun görüşüne başvurma	Çocuğun görüşünü mahkemede bizzat kendisi almak isteyen hakimler	8 yaş ve üzerindeki çocuğu, psikolog raporunu takiben ve yine psikolog eşliğinde, mahkemede kendim de dinlemek isterim.	4
		13 yaş ve üzerindeki çocuğu, psikolog raporunu takiben ve yine psikolog eşliğinde, mahkemede kendim de dinlemek isterim.	2
	Çocuğun görüşünü mahkemede kendisi almayı tercih etmeyen hakimler	Kural olarak, hiçbir yaş grubundan çocuğu mahkemede kendim dinlemek istemem, psikoloğun dinlemesini isterim.	4

“Çocuğun görüşünü mahkemede bizzat kendisi almak isteyen hakimler” temasında görüş veren hakimlerin tamamı çocuğu önce psikoloğun dinlemesini, psikoloğun raporunu takiben mahkeme salonunda kendisinin de yine psikoloğun eşliğinde çocuğu dinlemek istediğini belirtti. Ayrıca yine bu görüşteki hakimlerin tamamı çocuğu dinlerken ebeveynleri, avukatlarını ve varsa duruşma salonundaki diğer izleyicilerin hepsini dışarı çıkarttıklarını; kendileri de cübbelerini çıkartarak kürsüden inip çocuğun yanına oturduklarını; çocuğun yaşına uygun olarak önce okulu, dersleri, öğretmenleri, arkadaşları, oynadığı oyunlar gibi konular hakkında çocukla sohbet edip, sohbet arasında veya sonrasında anne-babası, velayet ve şahsi ilişki ile ilgili görüşlerini sorduklarını; bu sohbet boyunca da psikoloğun onlara eşlik ettiğini ifade ettiler. Ancak hakimler, bu sohbette konuşulanların bir yandan da katip tarafından tutanağa geçirilmesi, bu tutanakların sonradan taraf vekilleri ve dolayısıyla da ebeveynler tarafından görüleceği, çocuğun söyleyip de tutanağa geçirmedikleri herhangi bir husus olup olmadığı hakkında bir görüş bildirmediler.

8 yaş ve üzerindeki çocuğu kendisi de dinlemek istediğini söyleyen hakimler, çocuğun idrak yaşını 8 yaş ve üzeri olarak kabul ettiklerini beyan ettiler. Yalnızca 13 yaş ve üzerindeki çocuğu kendisi de dinlemek isteyen hakimler ise çocuğun idrak yaşı için tam bir yaş veremeyeceğini, her somut olayda çocuğun psikolojik ve bilişsel gelişimine göre karar verilmesi gerektiğini, bunun 6 yaş itibariyle herhangi bir yaş olabileceğini belirttiler.

“Çocuğun görüşünü mahkemede kendisi almayı tercih etmeyen hakimler” temasında görüş veren hakimlerin tamamı bir istisnai durum belirttiler. Şöyle ki; uzman raporunun yetersiz gelmesi, raporda çelişkili ifadelerin olması ve bu durumun ek rapor veya heyet raporuyla da çözülememiş olması halinde, çocuğun psikolojik durumu uygun olduğu takdirde çocuğu kendilerinin dinleyebileceğini, ancak bu durumun gerçekten çok istisnai olduğunu ifade ettiler. Ayrıca bu görüşte olan üç hakim çocuğun idrak yaşını 6 yaş ve üzeri olarak, bir hakim ise 8 yaş ve üzeri olarak kabul ettiğini belirtti.

4.2.5. "Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebinin çatışması" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo VI: Hakimlere Göre Çocuğun Görüşü ile Ebeveynin Talebinin Çatışması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebinin çatışması	Çocuğun menfaati	Çocuğun menfaati neyi gerektiriyorsa ona göre karar veririm. Çocuğun menfaatini, adliye uzmanının raporu ve dosyaya sunulan diğer beyan ve delillerle değerlendiririm.	10
	Çocuğun görüşünün üstün tutulması	Çocuğun menfaatine uygun olduğu ve çocuğun yönlendirilmediğini düşündüğüm her zaman, çocuğun görüşünü üstün tutarım.	10
	Ebeveynin talebinin üstün tutulması	Çocuğun menfaatine daha uygunsa ebeveynin talebini üstün tutarım.	10

"Çocuğun görüşünün üstün tutulması" temasında hakimler, çocuğun beyanının anne veya baba tarafından yönlendirilmiş olmasını istisna olarak gösterdiler, ancak bu istisnanın tek

başına çocuğun görüşünü üstün tutmamak için yeterli olmadığını belirttiler. Bununla beraber hakimler, çocuğun yönlendirildiği tespit edildiği takdirde, çocuğun görüşü ile tarafların taleplerini değerlendirirken ve nihai olarak şahsi ilişki hakkında karar verirken bu hususu mutlaka dikkate aldıklarını ifade ettiler.

Çocuğun yönlendirilmesi ile ilgili olarak hakimlerin en çok verdikleri örneklere bakıldığında, yönlendirme bir tarafın diğerini kötülemesi, bir tarafın çocuğa "mahkemede şunu söyle bunu söyle" diyerek talimat vermesi şeklinde olabileceği gibi; bir tarafın çocuğu fazla serbest bırakması, sürekli eğlence veya maddi imkanlarla çocuğu etkilemesi şeklinde de olabilir.

> ***Hakim5:*** *"Anne veya baba çocuğa mahkemede şunu söyle bunu söyle gibi direktif verebiliyor. Veya bir tarafta ödev yapma, bir tarafta sürekli eğlence varsa bundan da etkilenebiliyor çocuk."*

4.2.6. "Adliye uzmanının görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo VII: Hakimlerin Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Adliye uzmanının görüşüne başvurma	Çocuklu çekişmeli boşanmalar	Her çocuklu çekişmeli boşanmada adliye uzmanından mutlaka rapor alırım.	9
	Çocuklu anlaşmalı boşanmalar	Çocuklu anlaşmalı boşanmalarda protokolü incelerim, çocuğun menfaatine uygun olmadığını	7

		düşünürsem uzman görüşüne başvururum. _____ Anlaşmalı boşanmalarda çoğunlukla protokolü onaylarım.	_____ 3

"Çocuklu çekişmeli boşanmalar" temasında sadece bir hakim, eğer çocuğun yaşı 16-17 gibiyse, yani yetişkin olmaya yakınsa, davada da büyük bir çekişme yoksa, sadece uzman eşliğinde çocuğun beyanını almayı yeterli gördüğünü, ayrıca uzman raporuna gerek duymadığını belirtti.

"Çocuklu anlaşmalı boşanmalar" temasında hakimlerin çoğunluğu yine uzman görüşüne başvuracağını söylese de, protokolün "çocuğun menfaatine uygun olmadığını" düşündükleri takdirde bunu yapacaklarını ifade ettiler. Dolayısıyla anlaşmalı boşanmalarda çoğu hakimin, çocuğun menfaatine uygunluğu kendi tecrübelerine göre değerlendirdikleri görülmektedir. Aynı temada diğer hakimler de anlaşmalı boşanmalarda protokolü onaylayacaklarını, müdahale gerekiyorsa bunu kendileri yapacaklarını belirttiler.

4.2.7. "Uzman raporları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo VIII: Hakimlerin Uzman Raporları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Uzman raporları hakkında görüşler	Uzman raporları hakkında olumlu görüşler	Adliye uzmanlarımız çok iyi değerlendirme yapıyorlar, büyük bir yüzdeyle doğru	7

		kararlar veriyorlar.	
	Uzman raporları hakkında olumsuz görüşler	Bakış açısı farklılıklarımız ve dosyanın tamamını görememeleri nedeniyle yetersiz raporlar görebiliyoruz.	3

"Uzman raporları hakkında görüşler" kategorisinde hakimlerin çoğunun uzman raporlarından memnun olduğu görülmektedir. Ayrıca tüm hakimler, tereddüt durumunda yine aynı uzmandan ek rapor veya farklı uzmandan yeni bir rapor alabildiklerini, çoğu davada bunu adliye uzmanları ile yapmaya çalıştıklarını, ancak çok gerekli durumlarda üniversiteler gibi adliye dışı kurumlardan kurul raporları istediklerini ifade ettiler.

4.2.8. "Avukatların savunmaları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo IX: Hakimlerin Avukatların Savunmaları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Avukatların savunmaları hakkında görüşler	Avukatların savunmaları hakkında olumlu görüşler	Bu davalarda avukatların bulunmasının, genel itibariyle hem tarafların hem mahkemenin lehine olduğunu düşünüyorum.	2

	Avukatların savunmaları hakkında olumsuz görüşler	Avukatlar, işleri gereği, çocuğun menfaati odaklı değil, müvekkilini savunma odaklılar.	6
		Velayet ve şahsi ilişki davalarında avukat bulunmaması gerektiği görüşündeyim.	2

"Avukatların savunmaları hakkında görüşler" kategorisinde hakimlerin çoğunluğunun avukat savunmaları hakkında olumsuz görüşte oldukları görülmektedir. Burada hakimler savunmaları sadece çocuğun menfaatinin korunması açısından değerlendirdiler. Özellikle bu davalarda "avukat bulunmaması gerektiği" görüşünde olan iki hakim, avukatların tarafların hakimlerle görüşme çabasını engellemeye, uzman görüşmelerinde içeri girmek isteyerek konuyu yönlendirmeye çalıştıklarını belirtmek suretiyle avukatları sert bir şekilde eleştirdiler.

Hakim2: *"Bence boşanma davalarında avukatların yasaklanması gerek."*

4.2.9. "Sistem eleştirileri" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo X: Hakimlerin Sistem Eleştirileri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sistem eleştirileri	Aile mahkemeleri yargılama sistemi	Aile mahkemelerinde yazılı usul olmamalı; bu meseleler dilekçeler teatisi ile değil, taraflarla içiçe	2

		olarak çözülebilecek meselelerdir.	
	Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü	Aile mahkemesi uzmanlarının mahkeme bünyesinden çıkartılıp ayrı bir birimde toplanması, hakim-uzman arasında diyalog eksikliğine sebep oldu.	3

"Aile mahkemeleri yargılama sistemi" temasında yazılı yargılama usulünü eleştiren iki hakim, aile mahkemesi kapsamına giren her konunun, ama özellikle de boşanma, velayet ve şahsi ilişki konularının tamamen "insan" ile ilgili olduğunu; bu konuların yazılı usulün çok ötesinde, insana dokunarak, yakın temasta olarak çözülebileceğini, ancak mevcut sistemde bunu rahat yapamadıklarını vurguladılar. "Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü" temasında da hakimler, aynı yakın teması uzmanlarla artık yapamadıklarını söyleyerek, diğer temadaki hakimlerle benzer sonuca vardılar.

Hakim4: *"Boşanmanın kazananı yoktur, kaybedeni çoğunlukla çocuklardır."*

4.3. Adliye Uzmanlarının Açıklamaları

4.3.1. "Çocukla şahsi ilişki hakkında görüş verirken dikkate alınan sosyal ve demografik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XI: Çocukla Şahsi İlişki Hakkında Görüş Verirken Uzmanlarca Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sosyal ve demografik faktörler	Çocuğun yaşı	Çocuk okul çağında değilse, şahsi ilişki kurulacak ebeveynle haftaiçi de yatılı kalabileceği şeklinde görüş verebilirim.	3
		4 yaş altı çocuklarda daha çok baba ile yatılı değil, gündüz / saatli şahsi ilişki kurması yönünde görüş veriyorum.	8
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı	Ebeveynin ev ortamı yoksa veya çocuk için uygun değilse, yatılı şahsi ilişki kurmam.	7

"Çocuğun yaşı" temasında uzmanlar, küçük çocuklarda daha çok yatılı olmadan şahsi ilişki kurulmasına rağmen, somut olayın şartları değerlendirilerek farklı karar da verilebileceğini söylediler. Anne sütü alan çocuklarda annenin süt sağıp bırakabilmesi, babanın veya evde ona yardımcı olabilecek babaanne gibi kişilerin bebeği besleme ve ihtiyaçlarını

giderebilme becerisi, çocuğun anneden ayrı kalabilme süresi gibi faktörlerin hepsini değerlendirdiklerini belirttiler.

"Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı" temasında görüş bildiren uzmanlar hem evin fiziksel şartlarının, hem de evde başka kimlerin yaşadığının önemli olduğunu söylediler. Ayrıca çocukla ebeveynden başka kimin ilgileneceğini; ebeveynin çocukla vakit geçirmek, onunla kendisi ilgilenmek yerine çocuğu kendi annesine, kardeşine veya başka birine bırakıp gidip gitmediğini incelediklerini vurguladılar. Ancak hakimlerde olduğu gibi, uzmanlar da bu diğer kişilerle herhangi bir görüşme yaptıklarını söylemediler.

4.3.2. "Çocukla şahsi ilişki hakkında görüş verirken dikkate alınan psikolojik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XII: Çocukla Şahsi İlişki Hakkında Görüş Verirken Uzmanlarca Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Psikolojik faktörler	Çocuğun şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile ilişkisi	Ebeveyn ile çocuk arasındaki bağın kurulması, devamı veya güçlendirilmesi için şablon yeterli veya uygun olmayabilir; duruma göre bu sürenin arttırılması veya azaltılması yönünde görüş verebilirim ve çeşitli önerilerde bulunabilirim.	8

"Çocuğun şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile ilişkisi" temasında uzmanlar 1 hafta yatılı, 1 hafta günübirlik şeklinde görüş verebildiklerini, ayrıca haftaiçi yatılı kalma şeklinde de görüş verebildiklerini belirttiler. Uzmanlar burada çocuk-ebeveyn ilişkisini ve bu ilişkinin sağlam temellerle devamı veya onarılması için neye ihtiyaçları olduğunu esas aldıklarını söylediler. Çocukta ebeveyne karşı fazlaca bir tepki varsa da bu durumda, yine ilişkiyi tamir etme amacıyla ilk planda çocuğun yatılı kalmaması, daha sonra tekrar değerlendirilmesi şeklinde görüş verilebileceklerini belirttiler. Uzmanlara göre bu tepkisel durum çeşitli sebeplerden olabilir.

Burada en sık verilen örneklerden biri, ergenlik döneminde, özellikle 14-15 yaş civarında görülen çocuk-ebeveyn çatışmasıdır. Uzmanlar bunun özellikle anne-kız arasında yaşandığını, normal beklenen boyutlardaysa ve anne ilişkiyi yönetebiliyorsa zamanla geçeceğini, ama çatışmanın boyutu çok ciddiyse ve anne hiçbir şekilde denetim sağlayamıyorsa velayetin babaya verilmesi, anne ile de ilişkiyi tamir edici önlemler düşünülerek şahsi ilişki kurmaya yönelik görüş verdiklerini belirttiler.

Uzmanlarca en sık verilen başka bir örnek ise boşanma yani fiili ayrılık süreci başladıktan itibaren bir ebeveynin çocukla yeterince ilgilenmemesi veya görüşememesi veya çocuğun bir ebeveyni suçlaması sonucu çocuk-ebeveyn ilişkisinin bozulması halidir. Böyle bir durum farkedildiği takdirde uzmanlar yine ilişkiyi tamir edici önlemler düşündüklerini ve taraflarla da konuştuklarını ifade ettiler.

> ***Uzman1:*** *"Görüşmeler sırasında çocuk-ebeveyn ilişkisinin bozulmuş olduğunu farkedersem mutlaka tamir edici önlemler düşünürüm."*

4.3.3. "Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasına, hiç kurulmamasına veya tamamen kaldırılmasına neden olan faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XIII: Uzmanlara Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması, hiç kurulmaması veya tamamen kaldırılması	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç işlediği iddiası dosyada mevcutsa	Böyle bir iddianın varlığı halinde, bu konuda bir yargı kararı gelene kadar şahsi ilişkinin kurulmaması veya bir uzman gözetiminde kurulması gerektiği yönünde görüş veririm.	10
	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç işlediği şüphesi görüşmelerde ortaya çıkarsa	Ebeveyn-çocuk görüşmelerimde ebeveynin çocuğa yönelik böyle bir suç işlediği yönünde bulgulara rastlarsam, durumu raporumda belirtirim; bu konuda bir yargı kararı gelene kadar şahsi ilişkinin kurulmaması veya bir uzman gözetiminde kurulması gerektiği yönünde görüş veririm.	10

"Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç işlediği" iddiası veya şüphesi temalarında uzmanların özellikle belirttikleri suç tipleri çocuğa yönelik şiddet,

öldürmeye teşebbüs ve cinsel istismar dahil çocuğun her türlü istismarı oldu. Uzmanlar ebeveynin uyuşturucu kullanması örneğini de yine bu temalar kapsamında verdiler.

> ***Uzman3:*** *"Çocuğun istismarına ilişkin bir iddia varsa, dava sonuçlanana kadar şahsi ilişkinin kurulmaması yönünde görüş veririm. Eğer görüşmeler sırasında bunu kendim farkedersem de durumu hemen rapor eder yine aynı görüşü bildiririm."*

4.3.4. "Çocuğun görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XIV: Uzmanların Çocuğun Görüşüne Başvurması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocuğun görüşüne başvurma	Çocuğun görüşünün uzman tarafından alınması	Hiçbir yaş grubuna doğrudan sormayı tercih etmem; idrak çağına erişmiş çocuklarla sohbet şeklinde, daha küçük çocuklarla oyun oynatarak ve resim yaptırarak görüşürüm.	4
		İdrak yaşını geçmiş çocukların görüşünü onlara açıkça sorarak alabilirim.	6

"Çocuğun görüşüne başvurma" kategorisi kapsamında uzmanlar, çocuğun görüşünün hakim tarafından da mahkemede alınabildiği hususunu tartışmadılar.

Uzmanlar ayrıca 0-2 yaş dönemini de belirterek, bu yaş grubu bebeklerle oyun oynama veya resim yaptırma tarzında bir iletişime girilemediğini, ancak yine de bebek de olsa çocuğu

görmek istediklerini belirttiler. Uzmanlar buradaki amaçlarının, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini görmek, ayrıca çocuğun vücudunda şiddet gibi bir istismar bulgusu olup olmadığını dışarıdan bakarak incelemek olduğunu ifade ettiler.

Uzmanlar çocuğun idrak yaşı ile ilgili kesin bir yorum yapmadılar. Ancak "idrak yaşını geçmiş çocukların görüşünü açıkça sorabileceğini" söyleyen uzmanlar, genel olarak hakimlerin idrak yaşını 6-8 yaş ve üzeri olarak düşündüklerini, fakat her somut olayda çocuğun gelişim ve olgunluk seviyesine göre bunun değişebileceğini vurguladılar.

Tüm uzmanlar ayrıca, çocukla ve ebeveynlerle görüşmeleri önce ayrı ayrı yaptıklarını; çocukta korku, ebeveynin yanından ayrılmaya direnme gibi durumlar olmadığı sürece çocuğu özellikle ebeveynlerden ayrı görmek istediklerini, ancak bu gibi durumlar var ise de bunu çözmeye çalıştıklarını; görüşme sonrasında çocuğu bir de ebeveynle beraber görebilmek için birlikte de görüşme yapabildiklerini; ve bu görüşmelerin hiçbirine avukat veya başkaca kimseyi almadıklarını belirttiler.

4.3.5. "Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebinin çatışması" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XV: Uzmanlara Göre Çocuğun Görüşü ile Ebeveynin Talebinin Çatışması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebinin çatışması	Çocuğun görüşünün uzmanın görüşü ile uyumlu olması	Benim aile ile yaptığımız görüşmeler sonucunda oluşan görüşüm ile çocuğun görüşü paralel ise, çocuğun görüşünü üstün tutarım; ancak etki altında olduğunu	10

		hissedersem bunu da irdelerim.	
	Çocuğun görüşünün uzmanın görüşünden farklı olması	Çocuğun farklı görüşünün sebebini irdelerim; etki altında kalmışsa veya şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile arasında normalin dışında bir çatışma varsa, bunu düzeltmeye yönelik tedbirler düşünürüm.	6

Bu kategori kapsamında uzmanlar, çocuğun etki altında kaldığı şüphesi uyanırsa, çocuğun görüşü uzmanla ister uyumlu ister zıt olsun, bu etkiyi dikkate aldıklarını ve görüşmelerde bunun üzerinde durduklarını ifade ettiler. Uzmanlara göre, çocuğun etkilenmesi ebeveyn yabancılaştırma sendromuna maruz bırakılması şeklinde olabileceği gibi; bir tarafın çocuğu fazla serbest bırakması, sürekli eğlence veya maddi imkanlarla çocuğu etkilemesi şeklinde de olabilir.

4.3.6. "Adliye uzmanının görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XVI: Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurulması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Adliye uzmanının görüşüne başvurma	Çocuklu çekişmeli boşanmalar	Çocuklu ve çekişmeli boşanma davalarının tamamına yakını bize yönlendiriliyor.	10

	Çocuklu anlaşmalı boşanmalar	Çocuklu ve anlaşmalı boşanmalar nadiren bize yönlendiriliyor.	7

4.3.7. "Aile mahkemesi kararları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XVII: Uzmanların Aile Mahkemesi Kararları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Aile mahkemesi kararları hakkında görüşler	Kararların uzman görüşü ile uyumlu olması	Hakimler çoğunlukla uzman görüşleri ile aynı yönde karar veriyorlar.	10
	Hakimlerin çocuğun yüksek yararı konusunda hassasiyeti	Aile mahkemesi hakimlerinin çocuklara ılımlı ve hassas davrandıkları, titizlikle karar verdikleri görüşündeyim.	7

"Kararların uzman görüşü ile uyumlu olması" temasında görüldüğü üzere, uzmanların tamamı hakimlerin genelde uzman raporları ile aynı yönde karar verdikleri görüşündeler. Ancak bunu söylerken uzmanlar şöyle bir noktayı da özellikle belirttiler; eskiden doğrudan bir aile mahkemesine bağlı çalıştıkları dönemde mahkeme kararlarını çok daha rahat takip edebildiklerini, şimdi ancak kendileri sistemden bakarsa veya taraflardan/avukatlardan rapora itiraz veya hakimlerden ek rapor talebi olduğu zaman dosyayı görebildiklerini, ancak genel olarak mahkeme kararlarının uzman raporlarıyla uyumlu olduğu yönünde duyumları olduğunu

söylediler. Bu hususu, aşağıda 4.3.9'da görüldüğü üzere bazı uzmanlar sistem eleştirisi olarak da belirtirken, diğer uzmanlar sadece bir tespit olarak söylediler.

4.3.8. "Avukatların savunmaları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XVIII: Uzmanların Avukatların Savunmaları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Avukatların savunmaları hakkında görüşler	Avukatların savunmaları hakkında olumsuz görüşler	Dilekçelerine tarafların söylediklerinin dışında eklemeler yapan veya ebeveyn-çocuk görüşmelerimizde içeri girip müdahale etmek isteyen çok avukat oluyor.	4
		Avukatlar, işleri gereği, çocuğun menfaati odaklı değil, müvekkilini savunma odaklılar.	8

Bu kategori kapsamında özellikle göze çarpan husus, uzmanlardan avukat savunmalarına yönelik olumlu bir görüş gelmemesi oldu. Uzmanlar aslında avukatların işleri gereği bir tarafın yanında olmasını normal bulduklarını, yine bu kapsamda avukatların taraflarla çok fazla içiçe olduğunu, hatta tarafmış gibi davanın içine çekildiklerini ifade ettiler. Ancak tüm bu hususları çocuğun yüksek menfaati açısından bakıldığında olumsuz değerlendirdiler.

Bu kanıya varmalarının temel sebebi olarak da uzmanlar, birçok avukatın çok saldırgan ifadelerle ve gereksiz uzunlukta dilekçeler yazdığını, uzman raporlarına itirazlarda uzmanları rencide edici ifadeler kullandıklarını, davayı bu şekilde yönlendirmeye çalıştıklarını belirttiler.

> ***Uzman7:*** *"Aile görüşmesi yaparken içeri girmek isteyen çok avukat oluyor. Bunu kesinlikle kabul edemeyiz. Aile görüşmeleri bireysel ve dışarıya kapalı yapılır."*

> ***Uzman9:*** *"Avukatların uzman raporlarına itiraz etmeleri doğal. Fakat bazen öyle ifadeler kullanıyorlar ki, karakterimize yönelik, üzücü ve rencide edici oluyor."*

4.3.9. "Sistem eleştirileri" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XIX: Uzmanların Sistem Eleştirileri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sistem eleştirileri	Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü hakkında	Aile mahkemesi uzmanlarının mahkeme bünyesinden çıkartılıp ayrı bir birimde toplanması, hakim-uzman arasında diyalog eksikliğine ve uzmanların eskisi gibi dosyanın gidişatını takip edememesine sebep oldu.	5

Uzmanların önceki sistemde birer aile mahkemesine bağlı olarak çalışması, yeni sistemde ise ayrı bir birimde görev yapıyor olmaları aslında yukarıda 4.3.7'de de ifade edildiği üzere tüm uzmanlar tarafından dile getirildi. Ancak bu kategori kapsamında beş uzman bu sistemden

rahatsızlık duyduğunu, eski sistemin daha iyi olduğunu düşündüğünü, aile mahkemesine doğrudan bağlı olarak çalışılırsa dosya hakkında hakimle çok daha rahat ve gerektiği sıklıkta görüşme imkanı olabileceğini, bu sistemde bunun olamadığını ifade etti.

4.4. Avukatların Açıklamaları

4.4.1. "Çocukla şahsi ilişki kurulmasına ilişkin savunma yaparken dikkate alınan sosyal ve demografik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XX: Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasına İlişkin Savunma Yaparken Avukatlarca Dikkate Alınan Sosyal ve Demografik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sosyal ve demografik faktörler	Çocuğun yaşı	Yaşı çok küçük çocuklarda, müvekkilim anne ise, savunmamda çocuğun anneye ihtiyacını vurgularım.	7
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı	Çocuğun gittiği evde rahat edebilmesi, bir odası ve düzeni olması, ortamın çocuğa uygun olması çok önemlidir; ebeveyni bu konuda yönlendirmeye çalışırım.	4

Avukatların açıklamalarına ilişkin bulgulara başlarken öncelikle belirtmemiz gereken husus, avukatın işi gereği bir tarafın yanında durma ve onun haklarını savunma gereğidir. Bu nedenle çoğu açıklamada cümlelerin müvekkili vurgulayarak kurulduğu görülmektedir. Avukatların tamamı aile hukuku konularında, özellikle de boşanma, velayet ve şahsi ilişki konularında müvekkille gerçekten içiçe olduklarını, müvekkilin çok kereler bunaldıkça avukatını aradığını, bir süre sonra arkadaş ve hatta aileden biri gibi olduklarını vurgulamışlardır.

Avukat1: *"Bu davalarda bir süre sonra ister istemez müvekkille içiçe oluyorsun, onun en büyük dert yoldaşı oluyorsun."*

Avukat5: *"Bazen gecenin bir vakti arar müvekkil, çok bunaldım der. Konuşursun, rahatlatmaya çalışırsın. Boşanma davalarında çok olur bu."*

4.4.2. "Çocukla şahsi ilişki kurulmasına ilişkin savunma yaparken dikkate alınan psikolojik faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXI: Çocukla Şahsi İlişki Kurulmasına İlişkin Savunma Yaparken Avukatlarca Dikkate Alınan Psikolojik Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Psikolojik faktörler	Çocuğun şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile ilişkisi	Hakimlerin çoğunlukla uyguladığı 2 haftada 1 şeklindeki şablonun her zaman uygun olmayacağı, çocuğun her iki ebeveynle de ilişkisi açısından şahsi ilişkinin daha esnek düzenlenmesi	5

		gerektiği görüşündeyim.	
	Tarafların intikam duygusu	Ebeveylerin çocuğu kullanarak birbirlerinden intikam alma amaçlı taleplerini yerine getirmemeye ve müvekkilimi bundan vazgeçirmeye çalışırım.	7

"Çocuğun şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile ilişkisi" temasında aslında avukatların tamamı şablon sürenin, yani bir ebeveyn ile ayda sadece 4 gün görüşmenin, ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından hiç verimli olmayacağı görüşündeydiler. Burada tabloda beş avukatı belirtmemizin sebebi şudur; buradaki beş avukat bu hususu her halukarda savunduğunu ve hatta müvekkili istemese bile onu ikna etmeye çalıştığını belirtirken, diğer avukatlar bu hususu müvekkillerinin menfaatine uygun olursa savunacaklarını ifade ettiler.

"Tarafların intikam duygusu" temasında avukatlar, karşı taraftan intikam alma amacıyla çocuğu kullanmak isteyen tarafın çoğunlukla aldatılan, terk edilen taraf olduğunu ve oran olarak da bunu daha çok kadınların yaptığını vurguladılar.

> ***Avukat3:*** *Özellikle kadınlar boşanma davalarında karşı taraftan intikam almak için çocuğu kullanan taraf oluyor.*

> ***Avukat6:*** *"Müvekkilimin karşı taraftan intikam alma çabasıyla çocuğunu kullanmaya çalıştığını farkettiğimde müvekkilime bunu yapmamasını söylerim, uyarırım. Ancak çok ısrar ettiğimiz zamanlar hemen 'sen karşı tarafla mı anlaştın' suçlamasıyla karşılaşıyoruz."*

4.4.3. "Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasına, hiç kurulmamasına veya tamamen kaldırılmasına neden olan faktörler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXII: Avukatlara Göre Çocukla Şahsi İlişkinin Kısıtlı Kurulmasına, Hiç Kurulmamasına veya Tamamen Kaldırılmasına Neden Olan Faktörler

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocukla şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması, hiç kurulmaması veya tamamen kaldırılması	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suç işlediği iddiası	Müvekkilimin, karşı tarafın çocuğa karşı başta şiddet ve her türlü istismar olmak üzere böyle bir suç işlediği iddiası varsa, ben de bu yönde bir şüphe görürsem, duruma göre şahsi ilişkinin müvekkilimin veya bir uzmanın gözetiminde kurulmasını veya hiç kurulmamasını veya kaldırılmasını talep ederim.	10
	Ebeveynin çocuğa zarar verecek şekilde uygunsuz yaşam koşulları	Müvekkilimin, karşı tarafın başta uyuşturucu kullanımı olmak üzere uygunsuz yaşam sürdüğü iddiası varsa, ben de bu yönde bir şüphe görürsem,	10

		duruma göre şahsi ilişkinin müvekkilimin veya bir uzmanın gözetiminde kurulmasını veya hiç kurulmamasını veya kaldırılmasını talep ederim.	

Bu kategori kapsamında avukatların tamamı iki hususu özellikle vurguladılar; birincisi, kendi müvekkilinin karşı tarafla ilgili böyle bir iddiası olması; ikincisi de, avukatın da böyle bir şüpheyi haklı gösteren belirtiler görmesi oldu. Ancak avukatlar, kendi müvekkilleriyle ilgili böyle bir iddia ve şüphe söz konusu olursa onun davasını alıp almama veya çocuğun yüksek yararı adına böyle bir durumda nasıl davranacakları konusuna değinmediler.

4.4.4. "Savunmada çocuğun yüksek yararının dikkate alınması" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXIII: Savunmada Çocuğun Yüksek Yararının Dikkate Alınması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Savunmada çocuğun yüksek yararının dikkate alınması	Müvekkili savunurken çocuğun yüksek yararının dikkate alınması	Savunmamı hazırlarken çocuğun yüksek yararını her zaman dikkate alırım.	10
		Tarafların çocuğun menfaatine aykırı olduğunu düşündüğüm davranışları ve	7

		talepleri olursa, kendi müvekkilimi de karşı tarafı da bu konuda uyarırım ve vazgeçirmeye çalışırım.	

Yukarıda 4.4.1'de belirttiğimiz gibi avukatlar hukukun bu alanında davaların neredeyse tarafıymış gibi içinde olmalarına rağmen, avukatların tamamı çocuğun yüksek yararı kavramının bilincinde olduğunu ve mümkün olduğunca bu konuya hassasiyet gösterdiğini ifade etti. Aynı paralelde avukatların çoğunluğu, müvekkillerini çocuğun menfaatine aykırı talepleri veya birbirlerinden intikam için çocuğu kullanmaya çalıştıkları durumlarda mutlaka uyardıklarını belirttiler; ama işleri gereği bunun zorluğundan da bahsederek müvekkilin kendilerini azledebileceğini söylediler. İki avukat daha önce salt bu sebeple azledildikleri birer davaları olduğunu belirttiler.

4.4.5. "Çocuğun görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXIV: Avukatların Çocuğun Görüşüne Başvurması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Çocuğun görüşüne başvurma	Çocuğun hakim tarafından dinlenmesi	Çocuğun mahkemede hakim tarafından dinlenmesini doğru bulmuyorum, uzman görüşmesinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	6

		İdrak yaşına erişmiş çocuğun mahkemede dinlenmesini talep edebilirim.	4

"Çocuğun görüşüne başvurma" kategorisinde çocuğun hakim tarafından görüşünün alınmasını doğru bulmayan avukatlar, adliye ortamının çocuk için korkutucu ve travmatik olduğunu, çocukla ne kadar sevecen konuşulsa da sonuçta anne-baba arasında bir tercih yapmak zorunda bırakıldığını ifade ettiler.

Çocuğun uzman tarafından dinlenilmesi ile ilgili olarak ise avukatlar, bu konuda kendilerinin bir talepte bulunmalarına gerek kalmadığını, çünkü zaten hakimlerin çocuklu ve çekişmeli dava dosyalarının çoğunu doğrudan uzmanlara gönderdiklerini belirttiler.

4.4.6. "Adliye uzmanının görüşüne başvurma" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXV: Avukatların Adliye Uzmanının Görüşüne Başvurması

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Adliye uzmanının görüşüne başvurma	Mahkemenin doğrudan yönlendirmesi	Çocuklu ve çekişmeli boşanmalarda mahkeme uzmanlara çoğunlukla doğrudan yönlendiriyor, ben de bunu doğru buluyorum.	8
	Mahkemenin uzmana kendiliğinden	Benim müvekkilim açısından dosyanın	4

	yönlendirmediği durumlar	gidişatına önemli bir etkisi olacaksa, uzman raporu talep ederim.	

"Mahkemenin uzmana kendiliğinden yönlendirmediği durumlar" temasında görüş bildiren avukatlar, böyle bir durumda ancak kendi müvekkillerinin yararına bir durum olacaksa ve normalin dışında bir iddia veya talepleri olduğu takdirde uzman raporu talep edeceklerini ifade ettiler. Normalin dışı iddia ve talep için, karşı tarafın çocuğa zarar verici hareketi olduğu iddiası veya yatılı şahsi ilişki kurulmaması talebini örnek olarak verdiler.

4.4.7. "Uzman raporları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXVI: Avukatların Uzman Raporları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Uzman raporları hakkında görüşler	Uzman raporları hakkında olumlu görüşler	Uzmanların saptamalarının genelde doğru olduğunu ve mahkemeye yardımcı olduklarını düşünüyorum.	6
	Uzman raporları hakkında olumsuz görüşler	Tecrübe eksikliği olan uzmanlar, dolayısıyla detaylara inilmeyen yüzeysel raporlar gördüğümüz oluyor.	6

4.4.8. "Aile mahkemesi kararları hakkında görüşler" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXVII: Avukatların Aile Mahkemesi Kararları Hakkında Görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Aile mahkemesi kararları hakkında görüşler	Mahkeme kararları hakkında olumlu görüşler	Verilen kararları çoğunlukla isabetli buluyorum.	3
	Mahkeme kararları hakkında olumsuz görüşler	Son zamanlarda adliyelerdeki iş yoğunluğu nedeniyle yeterli tecrübesi olmadan atanan hakimler görüyoruz; derinlemesine inceleme yapılmadan verilmiş kararlar olabiliyor.	6
		Şahsi ilişkiyi düzenlerken çoğu hakim şablon süreleri belirtiyor; ancak bu konuda daha esnek olunması, somut olayın şartlarına göre farklı kararlar verilebilmesi gerek.	5

"Mahkeme kararları hakkında olumsuz görüşler" temasında şablon süre ile ilgili olarak avukatlar, hakimlerin çocuğun düzenini aksatmamak adına görüşme süresini çoğunlukla bu

şekilde düzenlediğini, hatta anlaşmalı boşanmalarda boşanma protokolünde taraflar farklı şekilde anlaşmış olsa bile buna müdahale ettiklerini söylediler.

> ***Avukat1:*** *"Hakimler şahsi ilişki şartlarını düzenlerken 'ben bu şekilde kararımı veririm, uygulamada taraflar isterlerse farklı davranabilirler' düşüncesinde hareket ediyorlar. Fakat bu yanlış. Mahkeme kararının tek satır dışına çıkmayan ebeveynler var."*

Bu düşünceyi yanlış bulan avukatlara göre her ailenin farklı ihtiyaçları, dinamikleri, alışkanlıkları var; çocuğun da ebeveynleriyle yapmaya alıştığı çeşitli etkinlikleri, faaliyetleri var ve bunların günü-saati haftaiçine de denk gelebiliyor. Bu da önceden evlilik döneminde çocuğun alıştığı bazı paylaşımların (haftaiçi okuldan sonra yemeğe çıkma örneği gibi) artık yapılamamasına sebep olabiliyor. Çünkü avukatlar, boşanma sonucu velayeti alan birçok ebeveynin mahkeme kararı dışına asla çıkmadığını, o kararda ne yazıyorsa çok katı bir şekilde bunu uyguladığını, bunun da çocuğun ve diğer ebeveynin alıştıkları düzeni devam ettiremedikleri için başka türlü üzüntülere sebep olabileceğini ifade ettiler. Avukatlara göre taraflar hakimlerin kararı dışına çıkabilir, buna hukuki engel yok, hakimler de bunu biliyor; bu nedenle ve Yargıtay'dan da dönmemesi adına hakimlerde şablon süre kararı verme eğilimi daha fazla. Ancak bunun yerine çocuğun okul saatleri, tarafların evlerinin birbirine yakınlığı-uzaklığı, tarafların iş saatleri, çocuğun evlilik döneminde ebeveynleriyle yapmaya alıştığı faaliyetler gibi her somut olayın kendi şartlarının değerlendirilerek ona göre karar verilmesinin doğru olduğunu vurguladılar.

> ***Avukat10:*** *"Bir erkek müvekkilimin evliliği sırasında çocuğuyla çarşamba akşamları dışarda yemek yeme rutini vardı. Çocuk da alışmış buna, mutlu oluyor. Boşanma davasında bunu asla kabul ettiremedik hakime."*

4.4.9. "Sistem eleştirileri" kategorisine ait kodlar ve frekanslar

Tablo XXVIII: Avukatların Sistem Eleştirileri

KATEGORİ	TEMALAR	KODLAR	FREKANS
Sistem eleştirileri	Çocuk teslimi	Çocuk teslimine gitmemiz gerektiğinde büyük sıkıntılar yaşıyoruz, uzman desteği almakta zorlanıyoruz, uzman sayıları yetersiz kalıyor.	8

"Çocuk teslimi" temasında avukatların çoğunluğu bu konudan "büyük bir yara" şeklinde bahsetti. Şahsi ilişki kurulan ebeveynin çocuğu almaya gittiğinde, velayet sahibi ebeveynin çocuğu teslim etmemesi veya kaçırması hallerinde icra yoluyla çocuğu teslim almaya gittiklerini ve orada gerçekten büyük olaylar çıktığını, velayet sahibi ebeveynin çocuğu etkilemesi, karşı tarafla ve gelen görevlilerle kavga etmesi sonucu bu kaos ortamında çocukların büyük bir perişanlık yaşadıklarını söylediler. Avukatlar burada özellikle çocuğun yüksek yararı adına, çocuğun bu perişanlığı yaşamaması adına kendilerinin yetersiz kaldığını, bu konuda eğitimli ve deneyimli uzmanların mutlaka her çocuk teslimine gelmesi gerektiğini, ancak mevcut sistemde bu konuda çok sorun yaşadıklarını, uzmanların hem iş yükü nedeniyle gelemediğini, hem de sayılarının yetersiz kaldığını ifade ettiler. Çocuk teslimi işlemlerini mutlaka icra dışında ayrı bir birimin yürütmesi ve uzmanların burada aktif rol alması gerektiğini vurguladılar.

5. Tartışma

Bu çalışmada, ebeveyn ile çocuk arasında şahsi ilişki kurma davalarında çocuğun yüksek yararı kavramının nasıl algılandığı, yorumlandığı ve çocuğun yüksek yararı ilkesi paralelinde nasıl uygulamalar yapıldığını araştırmak amacıyla; İstanbul ili adli yargı çevresinde görev yapan 10 aile mahkemesi hakimi, 10 adliye uzmanı ve bu mahkemelerde dosya takip eden İstanbul Barosu'na bağlı 10 avukat ile yüzyüze görüşmeler yapılmıştır.

Hakimler görüşme grubu, 6 hakim 3-10 yıl arası, 4 hakim ise 20 yılın üzerinde toplam mesleki tecrübeye sahip olmak üzere, çoğunluğu şahsi ilişki davalarında 5 yılın üzerinde mesleki tecrübeye sahip hakimlerden; adliye uzmanları görüşme grubu, çoğunluğu 8 yılın üzerinde toplam mesleki tecrübeye ve yine çoğunluğu şahsi ilişki davalarında 5 yılın üzerinde mesleki tecrübeye sahip psikologlardan; avukatlar görüşme grubunun ise çoğunluğu 15 yılın üzerinde toplam mesleki tecrübeye ve yarısı şahsi ilişki davalarında 20 yılın üzerinde mesleki tecrübeye sahip avukatlardan oluşmaktadır.

Öncelikle görüşülen üç grubun tamamı çocuğun yüksek yararı ilkesinin içeriğini bildiğini, çocukla ilgili diğer uyuşmazlıklarda olduğu gibi şahsi ilişki kurma davalarında da görev yaparken bu ilkeyi temel aldığını ve bu konuda çok yüksek hassasiyeti olduğunu bildirmektedir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi hem ulusal mevzuat hem de uluslararası sözleşmeler tarafından korunan bir ilke olduğundan, bu ilkeye duyulan hassasiyetin hakimlerden ve uzmanlardan gelmesi zaten görevleri gereğidir. Ancak asli görevi müvekkilini savunmak olan avukatların tamamı da çocukla şahsi ilişki kurma davalarında savunma hazırlarken bu ilkeyi mutlaka dikkate aldığını belirtmektedir. Üç grup da çocuğun yüksek yararı ilkesini öncelikle dikkate aldığını belirtmekle beraber, şahsi ilişki kurma davalarında bu ilke paralelinde sonuç çıkması için bazı faktörleri aynı, bazı faktörleri farklı yorumlamaktadır.

Çocukla şahsi ilişki kurma davalarında görev yaparken üç grubun da Tablo II, Tablo XI ve Tablo XX'de görülen çocuğa ilişkin olarak değerlendirdikleri sosyo-demografik faktörler içinde öncelikle "*çocuğun yaşı*" ön plana çıkmaktadır. Hakimlerin ve uzmanların tamamına yakın çoğunluğu, velayetin anneye verildiği davalarda çocuk 4 yaşından küçük ise, anne ilgisine daha fazla ihtiyacı olduğunu düşündüklerinden baba ile yatılı şahsi ilişki kurmayı tercih etmediklerini, gün ve saatleri belli bir şekilde gündüz görüşmeli şahsi ilişki kurduklarını ifade etmektedir. Hakimler ve uzmanlar burada ayrıca çocuğun yüksek yararının gerektirdiği bir istisna belirtmemişler. Avukatlar ise kendi savunma görevleri gereği tarafsız olmadıkları için; eğer anneyi temsil ediyorlarsa yaşı çok küçük çocuğun baba ile yatılı olmayan şahsi ilişki kurmasını talep ettiklerini, fakat eğer babayı temsil ediyorlarsa böyle bir savunma yapmadıklarını, aksine çocuğun hangi yaşta olursa olsun anne kadar baba ile de güçlü ilişki kurmasının önemini savunduklarını belirtmektedirler. Burada öncelikle İstanbul aile mahkemeleri hakimlerinin ve adliye uzmanlarının, karşılaştırmalı hukukta "*tender years*" olarak belirtilen, küçük çocuğun anne ilgisine daha fazla ihtiyacı olduğundan baba ile sınırlı görüşebileceğini kabul eden doktrine daha yakın oldukları görülmektedir. Ancak çocuk psikolojisi alanında yapılan araştırmalar neticesinde artık hem Türk hukukunda hem karşılaştırmalı hukukta, çocuğun anne ihtiyacı ile baba ihtiyacının dengelenmesi gerektiği, çocuğun yüksek yararının aksini gerektirmediği sürece çocuğun her iki ebeveyn ile de etkili ve kaliteli zamanlı görüşme yapmasının, doğrudan temas kurmasının önemi kabul edilmektedir (Erlüle, 2021; Havermans, Vanassche ve Matthijs, 2017). Boşanma halinde çok küçük yaştaki çocukların baba ile yatılı kalıp kalmaması konusunda günümüzde baskın görüş, her durumda doğru kabul edilebilecek tek bir cevabın olmadığı, somut olayda çocuğa ilişkin tüm şartlar değerlendirilerek karar verilmesi yönündedir. Örneğin, eğer boşanan anne-baba arasında gerginlik seviyesi fazla, iletişim seviyesi düşükse, özellikle 3 yaş altı çocukların öncelikli bakım veren kişi olarak anneden gece ayrılmasının uygun olmayabileceği; ancak eğer taraflar

anlaşabiliyorlarsa ve aralarındaki iletişim seviyesi yüksek ise, çocuğun yüksek yararına aykırı başkaca bir faktör olmadığı sürece çocuğun babayla da yatılı kalmasına karar verilebileceği kabul edilmektedir (Garber, 2010). Esasen yapılan araştırmalar sonucunda, çocuk hangi yaşta olursa olsun, her iki ebeveyni ile de geçirdiği zaman ve yakın temasının çocuğun ebeveynleri ile ilişkisini olumlu etkilediği ve çocuk üzerindeki boşanmaya dair stresi azalttığı tespit edilmiştir (Bastaits ve Pasteels, 2019).

Yine sosyo-demografik faktörler içinde hem hakimlerin hem de uzmanların çoğunluğu, şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamına önem verdiklerini, ev ortamı çocuğa uygun değilse yatılı şahsi ilişki kurmadıklarını belirtmişlerdir. Ev ortamı ile ilgili olarak hakimler ve uzmanlar, hem evin fiziki koşullarının çocuğun ruh ve beden sağlığına uygun olması, hem de evde başka kimlerin yaşadığı üzerinde durmaktadırlar. Evde ebeveyn dışında yaşayan kişilere örnek olarak ebeveynin aile üyeleri veya bekar arkadaşları belirtilmekte olup, bekar arkadaşlar ile beraber yaşanılan "bekar evi" ortamı söz konusu ise daha titizlikle incelendiği, "aile evi" ortamının ise çocuk için daha olumlu değerlendirildiği tespit edilmiştir. Aile evi ortamı daha olumlu değerlendirilmekle beraber, uzmanlar bu konuda bir çekince belirtmekte; evde yaşayan başka aile üyelerinin çocukla ne kadar zaman geçirecekleri, şahsi ilişki kurulan ebeveynin çocukla kendisi kaliteli zaman geçirmek yerine aile üyelerine bu görevi tevdi etmek gibi bir amacı olup olmadığını irdelediklerini ifade etmektedirler. Uzmanların doktrin görüşleri ile de paralel olan bu hassasiyetinin hakimler tarafından da uzman raporlarında gördükleri zaman değerlendirmeye alındığı açıktır, ancak hakimlerin re'sen de bu konuyu araştırmaları, hatta evde yaşayan diğer kişileri de duruşmaya çağırarak dinlemeleri son derece yerinde olacaktır (Bastaits ve Pasteels, 2019; Kelly, 2007). Avukatlar da çocuğa uygun ev ortamının öneminden bahsetmişlerdir, ancak bu konuda müvekkillerine müdahale ettiğini belirten avukatlar daha az sayıda görülmektedir.

Hakimlerin yine Tablo II'de görülen sosyo-demografik faktörler içinde, uzmanlar ve avukatların ise Tablo XII ve Tablo XXI'de görülen psikolojik faktörler içinde değerlendirdikleri dikkat çekici öğelerden biri de, çocuğun şahsi ilişki kurduğu ebeveyni ile görüşme süreleridir. Bu konuda hakimlerin sıklıkla uyguladıkları ve uygulamayı da doğru buldukları "*2 haftada bir haftasonu 1 gece yatılı, yaz tatilinde 1 ay, sömestr tatilinde 1 hafta, dini bayramlarda 2. gün sabah başlayıp 1 gece yatılı kalmalı*" şeklinde bir şablon süre olduğu görülmektedir. Hakimlerin çoğunluğu, öncelikle çocuğun bir düzeni olması gerektiğini, özellikle okul çağındaki çocukların haftaiçi eğitim, uyku ve genel yaşam düzeninin bozulmaması için haftaiçi yatılı görüşmeye hükmetmediklerini belirtmektedirler. Ayrıca yine hakimlerin çoğunluğu, velayet hakkı sahibi çalışan ebeveynler söz konusu olduğunda onların da çocukla ancak haftasonu kaliteli zaman geçirebildiğini, bu nedenle diğer ebeveynle 2 haftada bir yatılı olarak görüşülmesini daha doğru bulduğunu ifade etmektedir. Uzmanların ise tamamına yakın çoğunluğu yapılan araştırmalarla aynı paralelde olarak, şahsi ilişki için bu şablon sürenin yeterli olmayabileceğini, somut olayın şartlarına göre sürenin daha esnek belirlenmesi konusunda görüş verebileceğini belirtmektedir (Kelly, 2007). Avukatların ise aslında tamamı uzmanlarla aynı fikirde olduğu belirtmekte, fakat yarısı bu görüşü her halukarda savunarak müvekkilini de buna ikna etmeye çalıştığını bildirmektedir.

Çocuğun yüksek yararı için, şahsi ilişkinin tamamen somut olayın çocuğa ve ebeveynlere ilişkin şartlarına göre düzenlenmesi gerektiği, her somut olayın kendi özelinde değerlendirilerek çocuğa uygun daha esnek görüşme zamanları belirlenmesi gerektiği araştırmalarda yoğun olarak savunulmaktadır (Bastaits ve Pasteels, 2019; Kelly, 2007). Belçika'da yapılan bir araştırma, boşanmadan sonra her iki ebeveyni ile de sık ve düzenli bir şekilde görüşen çocukların, aslen ebeveynlerinden biri ile yaşayıp diğer ebeveyni ile daha seyrek görüşen çocuklara göre okul başarısında ciddi bir fark olduğunu, her iki ebeveyni ile de sık ve düzenli görüşen çocukların okul başarısının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır

(Havermans, Vanassche ve Matthijs, 2017). Görüşülen uzmanlar, anlaşmalı boşanmalarda bile tarafların farklı şekilde, özellikle haftaiçi yatılı kalmalı olarak karar verdikleri boşanma protokollerini hakimlerin büyük çoğunlukla onaylamadıklarını ifade etmektedirler. Çocuğun yüksek yararı ilkesi paralelinde hakimlerin bu konuda biraz daha esnek olmaları ve somut olayın şartlarına göre karar vermeleri daha faydalı olacaktır. Her ne kadar hakimlerin verdikleri kararları taraflar sonradan değiştirip kendi şartlarına göre uygulayabilse de, bu noktada da dava sonrasını asıl takip edenler olarak avukatlar şöyle bir uyarıda bulunmaktadır; avukatlara göre mahkeme kararını kelimesi kelimesine uygulayan, asla kararın dışına çıkmayan ebeveynler çokça mevcuttur. Hakimlerin de dava bittikten sonra olanları takip etme imkanı, sadece taraflardan biri değişen koşullara bağlı olarak yeniden dava açarsa söz konusu olabildiği için, şahsi ilişki kararı verilirken en baştan ilişki şartlarının çocuğun yararına ve çocuğun hayat şartlarına uygun olarak her iki ebeveynle de kaliteli zaman geçirebileceği şeklinde düzenlenmesi en doğrusu olacaktır (Kelly, 1997; Meuwissen ve Carlson, 2015). Ayrıca TMK'ya 2021 yılında eklenen md. TMK 182/2 ve 324/3'te hakimin şahsi ilişki şartlarına uygun davranmayan ebeveynleri ikaz etmesi ve böyle bir durumun velayetin değişmesine bile sebep olabileceğini ihtar etmesi gerektiği düzenlenmiştir. Buradaki düzenleme hakim açısından şahsi ilişki kararının verilebilmesi için hukuken bir ön şart niteliğinde değildir, fakat çocuğun yüksek yararı paralelinde hakimlerin bu görevi yerine getirmesi, şahsi ilişki şartlarını çocuğa uygun esnek bir şekilde düzenleyerek taraflara da bunun önemini detaylıca anlatması çocuk açısından büyük öneme sahiptir (Taşatan, 2022).

Bir diğer önemli husus, tarafların çocuğu kullanarak birbirinden intikam alma çabası ve bir ebeveynin çocuğu diğer ebeveyni aleyhine etkileyerek çocuğun görüşlerini yönlendirmeye çalışmasıdır. Hakimler bu hususa Tablo III'te dikkate aldıkları psikolojik faktörler arasında değinirken; uzmanlar Tablo XV'te çocuğun görüşünü değerlendirirken dikkate aldıkları faktörler arasında; avukatlar ise Tablo XXI'de hakimlerin değindiği gibi psikolojik faktörler

arasında bu hususta bahsetmektedirler. Her ne kadar farklı kategorilerde değinmiş de olsalar, üç grubun da bu konuda hassas olduğu görülmektedir. Her üç grup da bu konunun tüm boşanma sürecinde çocuğa en çok zarar veren konu olduğunu düşünmektedir. Adliye uzmanlarının belirttiği üzere, çocuğu etkilemek bir tarafın çocuğa fazla eğlence ve maddi imkanlar sunması veya bir tarafta daha fazla küçük kuzen gibi çocuğun sıklıkla oyun oynayabileceği çocukların olması şeklinde olabileceği gibi, bir tarafın çocuğu diğer taraf aleyhine psikolojik olarak doldurarak çocuğu kendi yanına çekmeye çalışması şeklinde de olabilir. İlki uzmanların katılımıyla daha çabuk anlaşılabilir ve biraz daha halledilebilir bir konu olarak görülmektedir. Ancak "*ebeveyne yabancılaşma sendromu*" adı verilen diğer durum, çocuk için ileriki hayatında oldukça büyük hasarlar bırakabilecek ve çocuğun yüksek yararına tamamen ters düşen bir durumdur (Erdoğan, 2020).

Doktrindeki en genel tanımıyla ebeveyne yabancılaşma sendromu, ebeveynlerden birinin diğer ebeveyn hakkında çocuğa olumsuz düşünceler yüklemesi, sürekli bir şekilde çocuğa o ebeveyni kötülemesi; bunun sonucunda çocuğun önceden yeterli derecede iyi bir ilişkide olduğu ebeveynini reddeder bir pozisyonda olması ve kötülenen ebeveynine karşı çocukta oluşan olumsuz duygular sonucunda çocuğun diğer ebeveyninin yanında yer almasıdır (Polak ve Saini, 2015). Daha da ötesi, bu sendroma maruz kalan çocuklar sıklıkla, kötülenen ebeveyni hakkında gerçek olmayan iddialarda bulunabilmekte, bu söylediklerine de adeta inandırılmaktadır (Tek ve Turan, 2021). Avukatlar, mesleki tecrübeleri gereğince, çocuğu buna maruz bırakan tarafın çoğunlukla aldatılan, terk edilen taraf olduğunu ve oran olarak da bunu daha çok kadınların yaptığını ifade etmektedirler. Boşanma süreci yaşamış babalar ile yapılan çalışmada da babaların bu durumdan çoğunlukla anneleri sorumlu tuttuğu, çocukla iletişim açısından babalara karşı yapılan engellemelerin bir süre sonra babalarda da babalık görevlerine ve çocuklarına karşı yabancılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir (Üner Altuntaş ve Ziyalar, 2018). İsviçre Federal Mahkemesi'nin 2017 tarihli bir kararında vurguladığı gibi,

ebeveynlerinin çatışmasına yoğun bir şekilde maruz kalan ve bir tarafla birlik olup diğer tarafı dışlamak, hatta gerek duygusal tehdit gerekse inandırılma yoluyla bir ebeveyni aleyhinde gerçek dışı beyanlar vermek zorunda bırakılan çocuklarda büyük oranda ergenlik döneminde aşırı asilik, depresyon ve anksiyete gelişebilmekte, bunlar yetişkinlik dönemine de taşınarak çocuğa büyük zarar vermektedir. İsviçre Federal Mahkemesi anılan kararında, bu sendroma maruz kalan çocuk ile hedef alınan ebeveyn arasında kademeli bir şekilde, yavaş yavaş arttırarak şahsi ilişki kurulması, bir uzman atanarak bir seri terapiler uygulanması, terapiler neticesinde uzmanın öngördüğü şekilde şahsi ilişkinin ilerlemesi, böylece ilişkinin tamir edilmeye çalışılması gerektiğine hükmetmiştir (Tek ve Turan, 2021). Bu karara benzer bir şekilde ülkemizde yapılan çalışmalarda da, bu gibi durumlarda mahkeme tarafından yönlendirilen terapilere ihtiyaç olduğu, bu terapiler kapsamında şahsi ilişkinin tamir edilerek kurulmaya çalışılmasının önemi vurgulanmaktadır (Üner Altuntaş ve Ziyalar, 2018).

Tablo III'teki değerlendirmelerde görüldüğü üzere hakimlerin tamamı tarafların birbirinden intikam almak için çocuğu kullanmaya veya etkilemeye çalıştıklarını farkederlerse bunu kararlarında dikkate alacaklarını ifade etmiştir; fakat yalnızca 4 hakim ebeveyne yabancılaşma sendromu üzerinde durmuş, çocukta böyle bir etki farkettiği takdirde çocuk ile ebeveyn ilişkisinin onarılması için çeşitli tedbirler almaya çalışacağını belirtmiştir. Aynı şekilde, Tablo XV'te uzmanların tamamı çocuğun etki altında olduğunu hissettikleri takdirde bunu mutlaka irdeleyeceklerini belirtmiş, fakat 6 uzman çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkiyi düzeltmeye yönelik tedbirler düşüneceğini ifade etmiştir. Görüldüğü gibi aslında hakimlerin ve uzmanların tamamının yüksek farkındalığı olduğu bu konuda, tedbirler alma veya taraflara önerilerde bulunma söz konusu olduğunda, bunu belirten kişi sayısı düşmektedir. Avukatlar ise Tablo XXI ve Tablo XXIII'te görüldüğü üzere çoğunluk olarak ebeveynlerin çocuğu kullanarak intikam alma çabalarına ve bu yönde yaptıkları taleplere karşı çıkmakta, müvekkilini uyarmaya çalışmakta; ancak yine çoğunluğu mesleği gereği müvekkiline karşı sorumlu olduğu için fazla

ısrar edemediğini beyan etmektedir. Avukatlar, müvekkillerine bu tarz itirazlarda bulunduklarında müvekkillerinin onları suçladığını ve çoğu zaman azlettiklerini ifade etmektedir. Görüşülen her üç grup da görevlerini yerine getirirken çocuğun etkilenmesini farkettiklerinde bu konuya önem verdiklerini belirtmişlerdir, ancak ilişkileri tamir etme aşamasında daha aktif rol almaları çocuğun yüksek yararı açısından büyük önem arz etmektedir. Araştırmalarda, ebeveynlerin ayrılığı sonrasında çocuk için yapılması gereken en önemli planlamalar arasında, çocuğun her bir ebeveyni ile, diğer ebeveyni veya başkaca yetişkinler tarafından olumsuz şekilde müdahale edilmemiş, kelimenin tam anlamıyla "kirletilmemiş" bir güvenli bağlanma ilişkisi kurması ve bunu sürdürebilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Garber, 2010).

Çocuğun dinlenilme hakkına ilişkin görüşlerine bakıldığında her üç grubun da bu hakkı benimsediği, fakat çocuğun görüşünün nerede ve kim tarafından alınması hususunda farklı düşünceleri olabildiği görülmektedir. Hakimlerin yarıdan biraz fazlası çocuğun görüşünü psikolog eşliğinde mahkemede kendisi almak istediğini belirtmiş, bu görüşte olan hakimlerin çoğunluğu da 8 yaşından büyük çocukları dinleyebileceğini ifade etmiştir. Diğer hakimler ise çocuğu sadece adliye uzmanının dinlemesini istediklerini belirtmişlerdir. Hakimlerin idrak yaşına ilişkin görüşü Yargıtay HGK kararı ile uyumludur. Yargıtay HGK 27.06.2018 tarihli kararında (E. 2017/3117, K. 2018/1278) dava tarihinde 8, karar tarihinde 10, bozma kararı tarihinde 12 yaşında olan bir çocuğun davanın her aşamasında idrak yaşına erişmiş olduğu, yani görüşlerine başvurulabilir bir durumda olduğuna hükmetmiştir. Dolayısıyla Yargıtay HGK'nın çocuğun görüş verebilmesi için ulaşması gereken idrak yaşı en az 8 olarak kabul edilmektedir. Adliye uzmanlarının çoğu yine idrak yaşını geçmiş çocuğa doğrudan soru sorabileceklerini ifade etmektedir. Fakat uzmanlar özellikle her yaş grubundan çocuğu, görüşünü sorabilecek olsalar da olmasalar da görmek istediklerini, fiziksel ve duygusal gelişimlerini kontrol etmek istediklerini belirtmektedirler. Avukatların ise çoğunluğu mahkeme ortamına çocuğun

getirilmesini doğru bulmadıklarını, gerekirse uzman tarafından dinlenmelerinin yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Yine Yargıtay HGK 17.10.2012 tarihli kararında (E. 2012/2-401, K. 2012/723), çocuğa görüşlerini açıklama imkanı sağlanması ve kendi yüksek yararına aykırı olmadığı sürece görüşlerinin dikkate alınması gereğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla çocuğun görüşüne uyulmasının sınırı yine çocuğun yüksek yararı olmaktadır (Demir, 2020; Oktay Özdemir, 2021). Görüşülen hakimlerin ve uzmanların tamamı da buna uygun görüş bildirmekte; çocuğun isteğini onun menfaatine aykırı olmadığı veya bir ebeveyni tarafından etki altında olmadığı takdirde üstün tuttuklarını ifade etmektedirler.

Bu çalışmada görüşülen gruplar sorulan soruları asıl olarak çekişmeli çocuklu boşanmalar kapsamında cevaplamış olmakla beraber, Tablo VII'de hakimler anlaşmalı boşanmalarda eğer çocuk varsa protokolü kendilerinin incelediğini ve çocuğun menfaatine aykırı bir husus olduğunu düşünürlerse dosyayı uzmana gönderdiklerini belirtmektedir. Uzmanlar da Tablo XVI'da bunu doğrulamaktadır. Ancak doktrinde çocuğun yüksek yararına ilişkin görüşlerin hukuk bilgisinin ötesine de çıkmasından dolayı, çocuğa ilişkin her dosyada hukukçuların ve psikologların birlikte çalışmasının önemi vurgulanmaktadır (Alkan, 2019; Kelly, 1997).

Görüşülen gruplardan özellikle avukatların tamamına yakın çoğunluğu çocuk teslimi sistemini, çocuğa ilişkin adalet mekanizmasının "kanayan yarası" olarak ifade etmektedir. Avukatlar ebeveynlerden birinin şahsi ilişkiye dair mahkeme kararına uymamaya çalışması, çocuğu şahsi ilişki kuracak olan ebeveyne göstermemeye çalışması durumlarında İİK prosedürlerinden yararlanılmasının uygulamada çocuk açısından korkunç travmatik sahnelere sebep olduğunu, bu sistemin acilen değişmesi gerektiğini ve adliye uzmanlarının burada daha çok görev almalarının çok önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu çalışma kapsamında

görüşmelerin yapıldığı dönemde yeni yönetmelik henüz yürürlüğe girmemiş idi; ancak avukatlar yeni düzenlemenin geleceğini bildiklerini ve uygulamada işlevsel olmasını umduklarını ifade ettiler. 24.11.2021 tarihli kanun değişikliği ile İİK'nın çocuk teslimine ilişkin hükümleri kaldırılıp ÇKK'ye yeni düzenlemenin eklenmesiyle İİK kapsamından çıkarılan çocuk teslimi prosedürü, 04.08.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik ile tamamen Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri birimlerine bağlanmıştır. Bu yeni düzenleme ile çocuğun artık evinden zorla alınması döneminin sona ermesi, ebeveynin çocuğu taraflardan bağımsız bir yere getirerek orada diğer ebeveyne teslim etmesi, çocuğun kaygılanmaması ve bu stresi yaşamaması açısından son derece önemlidir (Belgin Güneş, 2022; Topal, 2022). Uygulaması henüz Adalet Bakanlığı'nın belirlediği pilot bölgelerde görülmeye başlanan bu yeni düzenlemenin gerçekten işlevsel bir halde uygulanması, çocuk tesliminde icra memurları ve polis yerine çocuk psikolojisi konusunda uzman olan adliye uzmanlarının varlığı, çocuğun yüksek yararının sağlanması açısından yüksek öneme sahiptir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu tez çalışması kapsamında, ebeveyn ile çocuk arasında şahsi ilişki kurma davalarında çocuğun yüksek yararı ilkesinin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin olarak İstanbul ili adli yargı çevresinde görev yapan aile mahkemesi hakimleri, adliye uzmanları ve bu mahkemelerde dosya takip eden İstanbul Barosu'na bağlı avukatlar ile yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, öncelikle her üç grubun da çocuğun yüksek yararı kavramı konusunda hassasiyet sahibi olduğu, verdikleri kararlarda, görüşlerde veya yaptıkları savunmalarda çocuğun yüksek yararını sağlamaya yönelik öğeleri dikkate aldıkları görülmekte; ancak ilkenin yorumunda bazı noktalarda farklılaşabilmektedirler.

Öncelikle aile mahkemesi hakimlerinin şahsi ilişki kurma sürelerini belirlerken biraz daha esnek davranmaları, bu esnekliği de çocuğa göre sağlamaları önemlidir. Çocuğun genel hayat düzeni, eğitimi, beslenme ve uyku düzeni elbette ki üst düzeyde önemlidir ve bu düzeninin bozulmaması gerekmektedir. Ancak aynı oranda önemli olan başka bir konu da çocuğun her iki ebeveyni ile de düzenli ve sık görüşme yapabilmesidir. Hem uluslararası hem yerel mevzuatta, araştırmalarda ve doktrinde geniş kabul gördüğü üzere; çocuğun yüksek yararı en başta ebeveynlerinin hayatına aktif olarak dahil olmaktan geçmektedir. Elbette ki bunun sınırı yine çocuğun yüksek yararı olmakta, eğer ebeveynlerin hayatlarında veya ruhsal durumlarında çocuğa zarar verici herhangi bir unsur varsa bu öncelikle dikkate alınmalıdır. Zaten hem hakimler, hem uzmanlar hem de avukatlar bu konuda tam bir görüş birliği içinde olup, çocuğa zarar verici herhangi bir unsurun varlığı halinde duruma göre şahsi ilişkinin kısıtlanması veya tamamen kaldırılmasını savunmaktadırlar. Ancak ebeveynlerde böyle bir durum mevcut değilse de, şahsi ilişkinin şartlarının tamamen somut olayın şartlarına uygun olarak düzenlenmesi, çocuğun yararının sağlanması açısından ciddi bir önemdedir.

Boşanma davası zaten başlı başlına insan psikolojisiyle yakından ilgili bir dava süreci olduğundan, görevi gereği avukatlar bu bakımdan en zor durumda gibi gözükmektedir; çünkü süreç boyunca müvekkilleri ile çok ailevi özel durumları paylaşmak durumunda olduklarından artık birer arkadaş halini almaktadırlar. Hem bu nedenle hem de azledilme riski nedeniyle müvekkillerinin çocuğun yüksek yararına aykırı talepleri olduğunda bu talepleri yanlış bulduklarını beyan etmekte, müvekkillerini aksine ikna etmeye çalışmakta, ama çok da fazla direnememektedirler. Bu konuda tüm avukatların aynı direnci göstermesi, konuyu etik bir kural olarak değerlendirmeleri, müvekkilleri ikna açısından daha yararlı olabilecektir.

Avukatların "ülkemizin kanayan yarası" olarak belirttikleri çocuk teslimi konusunda hukukumuzdaki yeni düzenleme son derece sevindirici olmakla beraber, şimdilik pilot bölgelerde uygulamalar yapılmakta olup, tüm ülkede hızla işler hale gelmesi çok önemlidir.

Çocuğun yüksek yararına aykırı görülerek en çok tartışılan hususun da ebeveynlerin davranışları olduğu görülmektedir. Boşanma gibi çok hassas dengelerin olduğu ve her türlü inişli çıkışlı duygunun yaşanabildiği bir dava sürecinde ebeveynlerin, çocuk söz konusu olduğunda, birbirlerine karşı olumsuz duygularından sıyrılarak sadece çocuğun menfaatine odaklanmaları azami önem taşımaktadır. Bu konuda da en büyük görevin hakimlere ve uzmanlara düştüğü görülmektedir.

Adliye ortamının belki de "soğuk" olarak nitelendirilebilecek duvarları arasında çocuklarda ileride tamiri mümkün olmayacak derin yaralar açmamak için, aslında aile mahkemesi sistemimizin tüm aktörlerine önemli görevler düşmektedir. Boşanma ve şahsi ilişkiye dair kararın açıklandığı duruşma aşamasında, TMK md. 182/f. 2 ve md. 324/f. 3'te belirtildiği gibi hakimin her iki ebeveyni de şahsi ilişkinin gerekleri konusunda bilgilendirmesi ve uyarması azami öneme sahiptir. Bu maddelerdeki düzenlemelerin hakime bir yükümlülük yüklemediği doktrinde belirtilse de, bunun hakimler tarafından bir yükümlülük olarak algılanıp

her duruşmada ebeveynlere ikazda bulunulması, ebeveynlerin çocuğa davranışları bakımından çok yararlı sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Aynı şekilde, yapılan birebir görüşmelerde adliye uzmanlarının da ebeveynlere çocuğun yüksek yararı kavramı ve bu konudaki ebeveyn yükümlülükleri hakkında bilgi vermesi büyük önem arz etmektedir. Bu şekilde yönlendirmelerin hakimden hakime, uzmandan uzmana değişmesi yerine, bunun bir sisteme, bir hukuki düzenlemeye bağlanması da yararlı olacaktır.

Yine bu kapsamda, anlaşmalı boşanmalarda da eğer çocuk varsa dosyaların mutlaka önce uzman görüşüne yönlendirilmesi, protokolde çocuğun menfaatine aykırı bir husus olup olmadığına hakimler ile uzmanların birlikte karar vermesi önemlidir.

Çocuk teslimi sırasında da bu prosedüre direnen ebeveyne hukuken mecburiyetinin hatırlatılması yanısıra, uzmanlar aracılığıyla bu durumun çocuk açısından yaratacağı psikolojik sıkıntıların net bir şekilde anlatılması son derece yararlı olacaktır. Zira ebeveynlerin hukuken zorlanmanın ötesinde, çocukta yaratılan travmalar ve bunun olası sonuçları hakkında bilgi sahibi olması, ileride de ebeveynin kendi davranışlarını kontrol etmesi ve hatta düzeltmesi anlamında önemli bir adım olabilir. Ayrıca gerektiği durumlarda devlet aracılığıyla çocuklara ve ebeveynlere terapiler sağlanması, özellikle de travmatik vakalarda şahsi ilişkinin bu terapiler aracılığıyla kademeli olarak kurulması ihtiyacı hukuk sistemimizde mevcuttur.

7. Kaynaklar

Aksoy Dursun, S. (2021). Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 183-198.

Algan, M. (2021). *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Alkan, F. (2019). *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*. 1. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Altıparmak, A. K. (2020). Velayet Uyuşmazlıklarında Yeni Bir Dönem mi? 1996 Tarihli Lahey Velayet Sözleşmesi Hakkında Bir İnceleme. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 411-433.

Artis, J. E. (2004). Judging the Best Interests of the Child: Judges' Accounts of the Tender Years Doctrine. *Law & Society Review*, 38 (4), 769-806.

Avrupa Konseyi (2021). Ebeveyn Ayrılığı Durumunda Çocuğun Yüksek Yararının Korunmasına İlişkin Yasal Bir Belgenin Uygulanabilirlik Çalışması. Erişim adresi: https://rm.coe.int/annex-1-ebeveyn-ayr-l-g-hakk-nda-uygulanabilirlik-cal-smas-/1680a442b2

Birinci Uzun, T. (2016). Türk Medeni Kanunu'na Göre Velayetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 135-166.

Bakırköy Adliyesi (t.y.). Bakırköy Adliyesi Hukuk Mahkemeleri (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://bakirkoy.adalet.gov.tr/hukuk-mahkemeleri

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.

Bastaits, K. & Pasteels, I. (2019). Is Joint Physical Custody in the Best Interests of the Child? Parent-Child Relationships and Custodial Arrangements. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36 (11-12), 3752-3772.

Belgin Güneş, D. (2022). *Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi*. 1. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

Carbone, J. (2014). Legal Applications of the "Best Interest of the Child" Standard: Judicial Rationalization or a Measure of Institutional Competence? *Pediatrics*, 134, Supplement 2, S111-S120.

Child Welfare Information Gateway (2020). *Determining the Best Interests of the Child, State Statutes Current Through June 2020*. U.S. Department of Health & Human Services. Erişim adresi: https://www.childwelfare.gov/pubpdfs/best_interest.pdf

Çatalbaş, İ. (2021). *Türk Medeni Kanununda Velayet ve Ortak Velayet*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 379-406.

Çetiner, S. (2017). Velayet Müessesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan*, 19, Özel Sayı, 25-46.

Demir, R. (2020). Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocukla Kişisel İlişki Kurulması. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25 (42), 169-195.

Doğan, B. (2021). *Uluslararası Sözleşmeler Işığında Çocukların Kişisel Hakları*. 1. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.

Dural, M., Öğüz, T. ve Gümüş, M. A. (2021). *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*. 16. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Durmuş, F. ve Ziyalar, N. (2021). Velayete İlişkin Şahsi Münasebet Kurulması Davalarında Dijital İletişim Yöntemlerinin Kullanılması. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 18 (1), 49-59.

Eekelaar, J. (1986). The Emergence of Children's Rights. *Oxford Journal of Legal Studies*, 6 (2), 161-182.

Erdem, M. (2018). *Aile Hukuku*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Erdoğan, E. (2020). Duygusal İstismar – Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu: Velayet Suistimalleri. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 6 (46), 69-80.

Erlüle, F. (2018). Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 259-284.

Erlüle, F. (2021). Boşanmadan Sonra Birlikte Velayet. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 161-182.

Ertuğrul, M. (2022). Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Pandemi Döneminde Hakkın Kullanılmasına Yönelik Problemler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 95-115.

European Court of Human Rights (t.y.). HUDOC Database. Hendriks v. the Netherlands (05.12.2022 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22HENDRIKS%20v.%20THE%20NETHERLANDS\%22%22],%22itemid%22:[%22001-73648%22]}

Garber, B. D. (2010). *Developmental Psychology For Family Law Professionals*. New York: Springer Publishing Company.

Güneş, Z. N. (2020). Almanya ve İsviçre Örnekleriyle Türk Hukukunda Birlikte Velayet. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 150, 157-178.

Hakimler ve Savcılar Kurulu (t.y.). Adli Rehber (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/f034f8bf-0834-42c8-8fb0-4270b6cfe09e.pdf

Havermans, N., Vanassche, S. & Matthijs, K. (2017). Children's Post-Divorce Living Arrangements and School Engagement: Financial Resources, Parent-Child Relationship, Selectivity and Stress. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 3425-3438.

HCCH (2021). Celebrating 25 Years of the HCCH 1996 Child Protection Convention. Erişim adresi: https://assets.hcch.net/docs/0edc5a90-9a94-402e-8fb4-3b9d27a6aab5.pdf

İnan, A. N. (1968). Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 201-219.

İstanbul Adliyesi (t.y.). İstanbul Adalet Sarayı Mahkemeleri (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://istanbul.adalet.gov.tr/mahkemeler

İstanbul Anadolu Adalet Sarayı (t.y.). Anadolu Adliyesi Mahkemeleri (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://istanbulanadolu.adalet.gov.tr/anadolu-adliyesi-mahkemeleri

Kaboğlu, İ. Ö. (2018). *Çocuklar ve Anayasa*. 1. Baskı. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kelly, J. B. (1997). The Best Interests of the Child. *Family and Conciliation Courts Review*, 35 (4), 377-387.

Kelly, J. B. (2007). Children's Living Arrangements Following Separation and Divorce: Insights From Empirical and Clinical Research. *Family Process Journal*, 46 (1), 35-52.

Kılıçoğlu, A. M. (2022). *Aile Hukuku*. 6. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu (t.y.). Kişisel Veri Saklama ve İmha Politikası (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5386/KVKK-KISISEL-VERI-SAKLAMA-ve-IMHA-POLITIKASI

Kurt, L. M. (2018). Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velayet. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 157-186.

Meuwissen, A. S. & Carlson, S. M. (2015). Fathers Matter: The Role of Father Autonomy Support and Control in Preschoolers' Executive Function Development. *Journal of Experimental Child Psychology*, 140, 1-15.

Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Cilt 1-2. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Official Website of the European Union (2022). Parental Responsibility. Erişim adresi: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index_en.htm

Oktay Özdemir, S. (2021). Değerlendirmeler. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 383-391.

Özdemir, H. ve Ruhi, A. C. (2022). *Çocuk Hukuku (Ders Kitabı)*. 4. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Özer Taşkın, Ö. (2020). Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 239-262.

Polak, S. & Saini, M. (2015). Children Resisting Contact With a Parent Postseparation: Assessing This Phenomenon Using an Ecological Systems Framework. *Journal of Divorce and Remarriage*, 56, 220-247.

Serozan, R. (2017). *Çocuk Hukuku*. 2. Basıdan Tıpkı Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Silivri Adliyesi (t.y.). Silivri Adalet Sarayı Mahkemeleri (17.04.2021 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://silivri.adalet.gov.tr/mahkemeler

Sinanoğlu, A. (2020). *Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı*. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Taşatan, C. (2022). Velayetin Değiştirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 28 (1), 387-406.

T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası (t.y.) Bireysel Başvuru Kararları (01.12.2022 tarihinde erişildi). Erişim adresi: https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/9047

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2020). 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2004.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2020). 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2020). 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2020). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete (2022). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete (2022). Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi. 17 Kasım 2011 tarih ve 28115 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111117-1-1.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete (2022). Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik. 04 Ağustos 2022 tarih ve 31913 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/08/20220804-11.htm

T.C. Yargıtay Başkanlığı Karar Arama (2022). Emsal Karar Arama. Erişim adresi: https://karararama.yargitay.gov.tr/

Tek, G. S. ve Turan, S. G. (2021). Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu ve Hukuki Değerlendirmesi. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 221-248.

Tekin, M. (2021). *Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları*. 1. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.

Topal, Ö. (2022). Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30 (3), 1331-1365.

Topuz, M. (2021). Çocuğun Kişilik Haklarının Ebeveynine Karşı Korunması. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 341-347.

Topuzoğlu, A. (2021). B.M Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi. Makaracı Başak, A., Öktem Çevik, S., Tek, G. S. (Ed.), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* içinde. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 325-337.

Türkiye Barolar Birliği (2021, 15 Ocak). 31.12.2020 İtibariyle Baroların Avukat Sayıları. Erişim adresi: https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/2020-avukat-sayilari-31122020-81572

Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Komisyonu (2022). Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi. Erişim adresi: https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/cocukhaklarininkullanilmasinailiskin.pdf

Ulusu Karataş, A. E. (2017). Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 Tarihli Lahey Sözleşmesi ve Türk Milletlerarası Özel Hukukuna Etkisi. *Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni,* 37 (2), 1073-1183.

Üner Altuntaş, G. E. ve Ziyalar, N. (2018). Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu – Reddedilen Ebeveyn Olarak Baba. *Adli Tıp Bülteni,* 23 (1), 25-36.

Yılmaz, C. (2015). Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni,* 35 (1), 103-141.

Yücel, Ö. (2013). Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi. *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 1 (2), 117-137.

Yücel, Y. (2018). *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

8. Ekler

8.1. Ek 1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Hakimler)

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Değerli katılımcı,

Sizi İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Başak Yücel Günaydın tarafından Doç. Dr. Neylan Ziyalar'ın danışmanlığında yürütülen **"Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı: İstanbul İli Adli Yargı Çevresi Örneği"** adlı tez çalışmasına davet ediyoruz. Bu araştırmada, İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde hakim olarak görev yapan siz değerli katılımcının kişisel görüşleri ve mesleki tecrübeleri ışığında, Türk Medeni Hukuku'nda çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda çocuğun yüksek yararı kavramını nasıl algıladığı ve karar sürecinde nasıl uyguladığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamıza katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizinle yüzyüze görüşme yapılacak olup, önce 6 adet sosyo-demografik soru, ardından kişisel görüş ve mesleki tecrübelerinize dayanarak cevap vermeniz beklenen 10 adet soru sorulacaktır. Bu görüşmeye katılım ortalama olarak 30 dakika sürmektedir. Araştırmaya İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde hakim olarak görev yapan, siz dahil toplam 10 kişinin katılması hedeflenmektedir. Bu araştırmada ayrıca İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde görev yapan uzmanlar ve İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde dosya takip eden İstanbul Barosu avukatları ile de

görüşme yapılacak olup, aynı konuda kişisel görüşleri sorulacaktır. Araştırmaya hakimler, uzmanlar ve avukatlar dahil olarak toplam 30 katılımcının katılması hedeflenmektedir.

Araştırmaya katılımınız tamamen **gönüllük** esasına dayanmaktadır. Araştırmada veriler katılımcılar ile yüz yüze olarak derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanacaktır. Araştırma için sizden kimlik bilgilerinizi belirleyici ad, soyad, adres, telefon numarası gibi hiçbir veri istenmemektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler sadece akademik amaçlı kullanılacak olup yanıtlarınız **tamamıyla gizli tutulacak**; elde edilecek bilgiler toplu halde yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılabilecektir. Bu araştırma için katılımcılardan toplanacak verilerin saklama süresi tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren en fazla 3 yıl olacak, bu sürenin ardından söz konusu veriler geri dönüşümsüz olarak imha edilecektir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya aşağıda ekli olan e-posta adresi ve telefon numarası aracılığıyla araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz. Bu onam formu 2 nüsha olarak hazırlanmış olup bir nüshası sizde, bir nüshası araştırmacıda kalacaktır. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Başak YÜCEL GÜNAYDIN

İletişim: Başak YÜCEL GÜNAYDIN

E-posta:

Telefon:

İmza:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı açıklama Başak Yücel Günaydın tarafından yapıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, dilediğim zaman araştırmadan gerekçeli veya gerekçesiz ayrılabileceğimi biliyorum.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

□ Kabul ediyorum □ Kabul etmiyorum (Lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz.)

İmza:

8.2. Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Avukatlar)

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Değerli katılımcı,

Sizi İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Başak Yücel Günaydın tarafından Doç. Dr. Neylan Ziyalar'ın danışmanlığında yürütülen **"Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı: İstanbul İli Adli Yargı Çevresi Örneği"** adlı tez çalışmasına davet ediyoruz. Bu araştırmada, İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde dosya takibi yapan İstanbul Barosu avukatlarından siz değerli katılımcının kişisel görüşleri ve mesleki tecrübeleri ışığında, Türk Medeni Hukuku'nda çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda çocuğun yüksek yararı kavramını nasıl algıladığı ve dava sürecinde savunma yaparken nasıl uyguladığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamıza katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizinle yüzyüze görüşme yapılacak olup, önce 6 adet sosyo-demografik soru, ardından kişisel görüş ve mesleki tecrübelerinize dayanarak cevap vermeniz beklenen 10 adet soru sorulacaktır. Bu görüşmeye katılım ortalama olarak 30 dakika sürmektedir. Araştırmaya İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde avukat olarak görev yapan, siz dahil toplam 10 kişinin katılması hedeflenmektedir. Bu araştırmada ayrıca İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde görev yapan hakimler ve uzmanlar ile de görüşme yapılacak olup, aynı konuda kişisel görüşleri sorulacaktır. Araştırmaya hakimler, uzmanlar ve avukatlar dahil olarak toplam 30 katılımcının katılması hedeflenmektedir.

Araştırmaya katılımınız tamamen **gönüllük** esasına dayanmaktadır. Araştırmada veriler katılımcılar ile yüz yüze olarak derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanacaktır. Araştırma için sizden kimlik bilgilerinizi belirleyici ad, soyad, adres, telefon numarası gibi hiçbir veri istenmemektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler sadece akademik amaçlı kullanılacak olup yanıtlarınız **tamamıyla gizli tutulacak**; elde edilecek bilgiler toplu halde yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılabilecektir. Bu araştırma için katılımcılardan toplanacak verilerin saklama süresi tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren en fazla 3 yıl olacak, bu sürenin ardından söz konusu veriler geri dönüşümsüz olarak imha edilecektir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya aşağıda ekli olan e-posta adresi ve telefon numarası aracılığıyla araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz. Bu onam formu 2 nüsha olarak hazırlanmış olup bir nüshası sizde, bir nüshası araştırmacıda kalacaktır. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Başak YÜCEL GÜNAYDIN

İletişim: Başak YÜCEL GÜNAYDIN

E-posta:

Telefon:

İmza:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı açıklama Başak Yücel Günaydın tarafından yapıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, dilediğim zaman araştırmadan gerekçeli veya gerekçesiz ayrılabileceğimi biliyorum.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

□ Kabul ediyorum □ Kabul etmiyorum (Lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz.)

İmza:

8.3. Ek 3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Adliye Uzmanları)

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Değerli katılımcı,

Sizi İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Başak Yücel Günaydın tarafından Doç. Dr. Neylan Ziyalar'ın danışmanlığında yürütülen **"Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı: İstanbul İli Adli Yargı Çevresi Örneği"** adlı tez çalışmasına davet ediyoruz. Bu araştırmada, İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde uzman olarak görev yapan siz değerli katılımcının kişisel görüşleri ve mesleki tecrübeleri ışığında, Türk Medeni Hukuku'nda çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda çocuğun yüksek yararı kavramını nasıl algıladığı ve dava sürecinde görüş bildirdiğinde nasıl uyguladığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamıza katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizinle yüzyüze görüşme yapılacak olup, önce 6 adet sosyo-demografik soru, ardından kişisel görüş ve mesleki tecrübelerinize dayanarak cevap vermeniz beklenen 9 adet soru sorulacaktır. Bu görüşmeye katılım ortalama olarak 30 dakika sürmektedir. Araştırmaya İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde uzman olarak görev yapan, siz dahil toplam 10 kişinin katılması hedeflenmektedir. Bu araştırmada ayrıca İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde görev yapan hakimler ve İstanbul adli yargı çevresindeki aile mahkemelerinde dosya takip eden İstanbul Barosu avukatları ile de görüşme yapılacak olup, aynı konuda kişisel

görüşleri sorulacaktır. Araştırmaya hakimler, uzmanlar ve avukatlar dahil olarak toplam 30 katılımcının katılması hedeflenmektedir.

Araştırmaya katılımınız tamamen **gönüllük** esasına dayanmaktadır. Araştırmada veriler katılımcılar ile yüz yüze olarak derinlemesine görüşme yapılması, bu görüşmeler sırasında katılımcılara sorular sorulması, katılımcıların cevaplarının ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve ayrıca görüşme sırasında yazılı olarak notlar alınması yoluyla toplanacaktır. Araştırma için sizden kimlik bilgilerinizi belirleyici ad, soyad, adres, telefon numarası gibi hiçbir veri istenmemektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler sadece akademik amaçlı kullanılacak olup yanıtlarınız **tamamıyla gizli tutulacak**; elde edilecek bilgiler toplu halde yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılabilecektir. Bu araştırma için katılımcılardan toplanacak verilerin saklama süresi tez çalışmasının sona erdiği tarihten itibaren en fazla 3 yıl olacak, bu sürenin ardından söz konusu veriler geri dönüşümsüz olarak imha edilecektir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya aşağıda ekli olan e-posta adresi ve telefon numarası aracılığıyla araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz. Bu onam formu 2 nüsha olarak hazırlanmış olup bir nüshası sizde, bir nüshası araştırmacıda kalacaktır. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Başak YÜCEL GÜNAYDIN

İletişim: Başak YÜCEL GÜNAYDIN

E-posta:

Telefon:

İmza:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı açıklama Başak Yücel Günaydın tarafından yapıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, dilediğim zaman araştırmadan gerekçeli veya gerekçesiz ayrılabileceğimi biliyorum.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

□ Kabul ediyorum □ Kabul etmiyorum (Lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz.)

İmza:

8.4. Ek 4: Sosyo-Demografik Soru Formu

1- Yaşınız ve cinsiyetiniz?

2- Mesleğiniz?

3- Meslekte kaç yıl geçirdiniz?

4- Çocukla şahsi ilişki kurma davalarında hiç görev yaptınız mı?

5- Yaptı iseniz yaklaşık ne kadar süre ve ne sıklıkla görev yaptınız?

6- Bu kapsamda yaklaşık kaç davada görev yaptınız?

8.5. Ek 5: Hakimlere Sorulan Araştırma Soruları

1- Çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda şimdiye kadar en çok hangi yönde karar verdiniz?

2- Bu davalarda çocuğun yüksek yararını nasıl değerlendiriyorsunuz? Çocuğun ve somut olayın hangi özelliklerini dikkate alıyorsunuz?

3- Bu davalarda çocuğun görüşüne başvuruyor musunuz?

4- Başvuruyor iseniz hangi sıklıkla ve çocuğun hangi özelliklerine göre başvuruyorsunuz?

5- Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebi çatıştığı takdirde, sıklıkla hangi yönde karar veriyorsunuz ve kararınızı etkileyen hususlar nelerdir?

6- Bu davalarda adliye uzmanlarının görüşüne başvuruyor musunuz?

7- Başvuruyor iseniz hangi sıklıkla ve somut olayın hangi özelliklerine göre başvuruyorsunuz?

8- Bu davalarda adliye uzmanları tarafından verilen görüşler hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

9- Bu davalarda avukatlar tarafından yapılan savunmalar hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

10- Konuya ilişkin eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mıdır?

8.6. Ek 6: Avukatlara Sorulan Araştırma Soruları

1- Çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda şimdiye kadar en çok hangi yönde savunma yaptınız?

2- Bu davalarda savunma hazırlarken çocuğun yüksek yararı kavramını dikkate alıyor musunuz?

3- Evet ise, çocuğun ve somut olayın hangi özelliklerini dikkate alıyorsunuz?

4- Bu davalarda çocuğun görüşüne başvurulmasını talep ediyor musunuz?

5- Talep ediyorsanız hangi sıklıkla ve somut olayın hangi özelliklerine göre talep ediyorsunuz?

6- Bu davalarda adliye uzmanlarının görüşlerine başvurulmasını talep ediyor musunuz?

7- Talep ediyorsanız hangi sıklıkla ve somut olayın hangi özelliklerine göre talep ediyorsunuz?

8- Bu davalarda adliye uzmanları tarafından verilen görüşler hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

9- Bu davalarda verilen kararlar hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

10- Konuya ilişkin eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mıdır?

8.7. Ek 7: Adliye Uzmanlarına Sorulan Araştırma Soruları

1- Çocukla şahsi ilişki kurulması ile ilgili davalarda şimdiye kadar en çok hangi yönde görüş bildirdiniz?

2- Bu davalarda çocuğun yüksek yararını nasıl değerlendiriyorsunuz? Çocuğun ve somut olayın hangi özelliklerini dikkate alıyorsunuz?

3- Mesleki deneyimlerinize göre, bu davalarda çocuğun görüşüne başvuruluyor mu?

4- Başvuruluyor ise hangi sıklıkla ve çocuğun hangi özelliklerine göre başvuruluyor?

5- Bu davalarda adliye uzmanlarının görüşlerine hangi sıklıkla ve somut olayın hangi özelliklerine göre başvuruluyor?

6- Görüşünüzün sorulduğu bu tip davalarda, çocuğun görüşü ile ebeveynin talebi çatıştığı takdirde, sıklıkla hangi yönde görüş veriyorsunuz ve görüşünüzü etkileyen hususlar nelerdir?

7- Bu davalarda verilen kararlar hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

8- Bu davalarda avukatlar tarafından yapılan savunmalar hakkında genel düşünceleriniz nelerdir?

9- Konuya ilişkin eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mıdır?

8.8. Ek 8: Bulgular Özet Tablosu

Kategoriler	Temalar	Hakimlerin görüşleri	Uzmanların görüşleri	Avukatların görüşleri
Şahsi ilişki kurarken dikkate alınan faktörler	Çocuğun yaşı	Çocuk 4 yaşından küçük ise baba ile yatılı şahsi ilişki kurmayı tercih etmiyorum. (Frekans: 8)	4 yaş altı çocuklarda daha çok baba ile gündüz/saatli şahsi ilişki kurulması yönünde görüş veriyorum. (Frekans: 8) Çocuk okul çağında değilse, şahsi ilişki kurulacak ebeveynle haftaiçi de yatılı kalabileceği şeklinde görüş verebilirim. (Frekans: 3)	Yaşı çok küçük çocuklarda, müvekkilim anne ise, savunmamda çocuğun anneye ihtiyacını vurgularım. (Frekans: 7)
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin ev ortamı	Çocuğun yatılı kalacağı evde odasının olması veya kalabileceği uygun bir yer hazırlanmış olması önemlidir. (Frekans: 8) Çocuğun yatılı kalacağı evde başka kimlerin yaşadığı önemlidir. (Frekans: 6)	Ebeveynin ev ortamı yoksa veya çocuk için uygun değilse, yatılı şahsi ilişki kurmam. (Frekans: 7)	Çocuğun gittiği evde rahat edebilmesi, bir odası ve düzeni olması, ortamın çocuğa uygun olması çok önemlidir; ebeveyni bu konuda yönlendirmeye çalışırım. (Frekans: 4)
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin işi	Çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini, sağlığını, güvenliğini kötü etkilemediği sürece, tarafların yaptığı iş önemli değildir. (Frekans: 8)		
	Şahsi ilişki kurulacak ebeveynin cezaevinde olması	Çocuğun aleyhinde bir durum olmadığı sürece şahsi ilişki kurulmasına engel değildir. (Frekans: 8)		
	Çocuğun yaşam düzeni / ebeveyn ile ilişkisi	Çocuğun yaşam düzenini aksatmamak için kural olarak şablon süreye hükmederim. (Frekans: 7) Çocuğun ebeveyn ile ilişkisini güçlendirmek için tedbirler düşünürüm.(Frekans:7)	Ebeveyn ile çocuk arasındaki bağın kurulması, devamı veya güçlendirilmesi için şablon süre yeterli veya uygun olmayabilir; bu sürenin arttırılması veya azaltılması yönünde görüş verebilirim. (Frekans: 8)	Şablon sürenin her zaman uygun olmayacağı, çocuğun her iki ebeveynle de ilişkisi açısından şahsi ilişkinin daha esnek düzenlenmesi gerektiği görüşündeyim. (Frekans: 5)

	Tarafların intikam duygusu / ebeveyn yabancılaştır-ma sendromu	Tarafların taleplerinde çocuk üzerinden birbirlerine zarar verme amacı görürsem, kararımda dikkate alırım. (Frekans: 10) Ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında bilgi sahibiyim. Bunu farkedersem kararımda dikkate alırım ve gerekli tedbirleri almaya çalışırım. (Frekans: 4)	Görüşmelerde çocuğun etki altında kaldığını hissedersem bunu irdelerim. (Frekans: 10) Çocuk etki altında kalmışsa veya şahsi ilişki kurulacak ebeveyn ile arasında normalin dışında bir çatışma varsa, bunu düzeltmeye yönelik tedbirler düşünürüm. (Frekans: 6)	Ebeveynlerin çocuğu kullanarak birbirlerinden intikam alma amaçlı taleplerini yerine getirmemeye ve müvekkilimi bundan vazgeçirmeye çalışırım. (Frekans: 7)
Şahsi ilişkinin kısıtlı kurulması, hiç kurulmaması veya tamamen kaldırılmasına neden olan faktörler	Ebeveynin çocuğun hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit eden bir suçtan hüküm almış olması / suçu işlediği iddiası	Hüküm almış ise şahsi ilişkinin kurulmamasına veya tamamen kaldırılmasına karar veririm. Suç iddiası halinde ise; kuvvetli şüphe varsa şahsi ilişkinin kısıtlı kurulmasına karar veririm. (Frekans: 10)	Suç iddiası halinde, yargı kararı gelene kadar şahsi ilişkinin kurulmaması veya uzman gözetiminde kurulması şeklinde görüş veririm. Suç şüphesi görüşmelerde ortaya çıkarsa, durumu raporumda belirtir, yargı kararı gelene kadar şahsi ilişkinin kurulmaması veya uzman gözetiminde kurulması şeklinde görüş veririm. (Frekans: 10)	Müvekkilimin karşı tarafla ilgili böyle bir suç iddiası varsa, ben de bu yönde şüphe görürsem, şahsi ilişkinin müvekkilimin veya bir uzmanın gözetiminde kurulmasını veya hiç kurulmamasını veya kaldırılmasını talep ederim. (Frekans: 10)
Çocuğun görüşüne başvurma	Çocuğun hakim tarafından dinlenmesi / uzman tarafından dinlenmesi	8 yaş ve üzerindeki çocuğu psikolog eşliğinde mahkemede kendim de dinlemek isterim. (Frekans: 4) 13 yaş ve üzerindeki çocuğu psikolog eşliğinde mahkemede kendim de dinlemek isterim. (Frekans: 2) Kural olarak hiçbir yaş grubundan çocuğu mahkemede kendim dinlemek istemem, psikoloğun dinlemesini isterim. (Frekans: 4)	Hiçbir yaş grubuna doğrudan soru sormayı tercih etmem; idrak çağına erişmiş çocuklarla sohbet şeklinde, daha küçük çocuklarla oyun oynatarak veya resim yaptırarak görüşürüm. (Frekans: 4) İdrak yaşını geçmiş çocukların görüşünü açıkça sorabilirim. (Frekans: 6)	Çocuğun mahkemede hakim tarafından dinlenmesini doğru bulmuyorum; uzman görüşmesinin yeterli olduğunu düşünüyorum. (Frekans: 6) İdrak yaşına erişmiş çocuğun mahkemede dinlenmesini talep edebilirim. (Frekans: 4)

Adliye uzmanının görüşüne başvurma	Çocuklu çekişmeli boşanmalar / anlaşmalı boşanmalar	Her çocuklu çekişmeli boşanmada adliye uzmanından mutlaka rapor alırım. (Frekans: 9) Çocuklu anlaşmalı boşanmalarda protokolü incelerim, gerekli görürsem uzman görüşüne başvururum. (Frekans: 7) Anlaşmalı boşanmalarda çoğunlukla protokolü onaylarım. (Frekans: 3)	Çocuklu ve çekişmeli boşanma davalarının tamamına yakını bize yönlendiriliyor. (Frekans: 10) Çocuklu ve anlaşmalı boşanmalar nadiren bize yönlendiriliyor. (Frekans: 7)	Çocuklu ve çekişmeli boşanmalarda mahkeme çoğunlukla uzmanlara doğrudan yönlendiriyor; ben de bunu doğru buluyorum. (Frekans: 8) Mahkeme kendiliğinden uzmana yönlendirmediği takdirde, benim müvekkilim açısından dosyanın gidişatına önemli bir etkisi olacaksa, uzman raporu talep ederim. (Frekans:4)
Çocuğun görüşü ile ebeveynin talebinin çatışması / çocuğun yüksek yararının dikkate alınması	Çocuğun menfaati / çocuğun görüşünün üstün tutulması	Çocuğun menfaati neyi gerektiriyorsa ona göre karar veririm. (Frekans: 10) Çocuğun menfaatine uygun olduğu ve çocuğun yönlendirilmediğini düşündüğüm her zaman çocuğun görüşünü üstün tutarım. (Frekans: 10) Çocuğun menfaatine daha uygunsa ebeveynin talebini üstün tutarım. (Frekans: 10)	Çocuğun görüşü ile benim görüşüm paralel ise çocuğun görüşünü üstün tutarım; ancak etki altında olduğunu hissedersem bunu da irdelerim. (Frekans: 10) Çocuğun görüşü ile benim görüşüm farklı ise sebebini irdelerim; çocuk etki altında kalmışsa veya ebeveyn ile arasında normalin dışında bir çatışma varsa, bunu düzeltmeye yönelik tedbirler düşünürüm. (Frekans: 6)	Savunmamı hazırlarken çocuğun yüksek yararını her zaman dikkate alırım. (Frekans: 10) Tarafların çocuğun menfaatine aykırı davranışları ve talepleri olursa, her iki tarafı da bu konuda uyarırım ve vazgeçirmeye çalışırım. (Frekans: 7)
Sistem eleştirileri	ADM / Çocuk teslimi sistemi	Uzmanların ayrı birimde toplanması, aramızda diyalog eksikliği yarattı. (Frekans: 3)	Ayrı bir birimde toplanmamız, dosyanın gidişatını takip edememize neden oldu. (Frekans: 5)	Çocuk teslimine gitmemiz gerektiğinde büyük sıkıntılar yaşıyoruz, uzman desteği almakta zorlanıyoruz. (Frekans: 8)

Aile mahkemesi kararları hakkında görüşler	Olumlu görüşler		Hakimler çoğunlukla uzman görüşleri ile aynı yönde karar veriyorlar. (Frekans: 10)	Verilen kararları çoğunlukla isabetli buluyorum. (Frekans: 3)
	Olumsuz görüşler			Son zamanlarda yeterli inceleme yapılmadan verilmiş kararlar görebiliyoruz. (Frekans: 6)
				Şahsi ilişkiyi düzenlerken şablon süre vermek yerine hakimlerin daha esnek olması gerekli. (Frekans: 5)
Uzman raporları hakkında görüşler	Olumlu görüşler	Adliye uzmanları büyük çoğunlukla doğru değerlendirme yapıyorlar. (Frekans: 7)		Uzmanların saptamalarının genelde doğru olduğunu düşünüyorum. (Frekans: 6)
	Olumsuz görüşler	Bakış açısı farklılıkları ve dosyanın tamamını görememeleri nedeniyle yetersiz raporlar görebiliyoruz. (Frekans: 3)		Tecrübe eksikliği olan uzmanlar, yüzeysel raporlar gördüğümüz oluyor. (Frekans: 6)
Avukatların savunmaları hakkında görüşler	Olumlu görüşler	Bu davalarda avukatların varlığını tarafların ve mahkemenin lehine buluyorum. (Frekans: 2)		
	Olumsuz görüşler	Avukatlar işleri gereği çocuğun menfaati değil, müvekkil odaklılar. (Frekans: 6)	Dilekçelerine taraf beyanları hariç eklemeler yapan veya bizim görüşmelerimize müdahale etmek isteyen çok avukat oluyor. (Frekans: 4)	
			Avukatlar işleri gereği çocuğun menfaati değil, müvekkil odaklılar. (Frekans: 8)	

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ CERRAHPAŞA	**ON-LİNE PLATFORMDA DÜZENLENEN ONAY FORMU**

BAŞVURU BİLGİLERİ	Proje Başlığı	"Şahsi İlişki Kurulmasında Çocuğun Yüksek Yararı Kavramı: İstanbul İli Adli Yargı Çevresi Örneği" başlıklı "Yüksek Lisans Tezi"	
	Proje Yürütücüsünün Ünvanı/Adı – Soyadı	Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Başak YÜCEL	
KARAR BİLGİLERİ	**Toplantı Tarihi**	04.05.2021	
	Karar No	2021/129	
ETİK KURUL ÜYELERİ	**UNVANI / ADI / SOYADI**	**KURUMU**	**KATILIM DURUMU**
	Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ (Başkan)	İÜC Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	**Katıldı.**
	Prof. Dr. Mehmet AÇIKALIN (Başkan Yardımcısı)	İÜC Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	**Katıldı.**
	Prof. Dr. Fatma Yasemin KUTLU (Başkan Yardımcısı)	İÜC Florence Nigtingale Hemşirelik Fakültesi	**Katıldı.**
	Prof. Dr. Neşe KOCABAŞOĞLU	İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi	**Katıldı.**
	Prof. Dr. Hülya AŞKIN BALCI	İÜC Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	**Katıldı.**
	Prof. Dr. Behiye AKÇAY	İÜC Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	**Katıldı.**
	Doç. Dr. Hanife Banu ATAMAN YANCI	İÜC Spor Bilimleri Fakültesi	**Katıldı.**

9. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Ad-Soyad Başak Yücel Günaydın

Doğum Tarihi

ve Yeri

Eğitim Durumu

2004 – 2005 **University of London, Queen Mary College, İngiltere**

Uluslararası Ticaret Hukuku Yüksek Lisans Programı (LLM)

(Türk Eğitim Vakfı bursu ile)

1998 – 2003 **Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İstanbul**

Hukuk Lisans (1 yıllık zorunlu Sosyal Bilimlere Giriş hazırlık senesi dahil)

1990 – 1998 **Saint-Joseph Fransız Lisesi, İstanbul**

Mesleki Deneyim

2015 – 2018 **Okan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi**

Öğretim Görevlisi (ders saat ücretli)

2014 – 2015 **Okan Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, Adalet Programı**

Öğretim Görevlisi, İkinci Öğretim Program Başkanı

2010 – 2014 **STFA Holding**, Hukuk Departmanı, Avukat

2007 – 2009 **Türk Ekonomi Bankası (TEB)**, Uluslararası Hukuk Departmanı, Avukat

2006 – 2007 **STFA Holding**, Hukuk Departmanı, Avukat

2003 – 2004 **Cerrahoğlu Hukuk Bürosu**, Zorunlu Avukatlık Stajı

Yabancı Diller

İngilizce – Akıcı

Fransızca – Akıcı